

VERANTWOORD BELEGGEN 2019

PMT
pensioenfonds
Metaal & Techniek

INHOUD

Voorwoord	3
1 Inleiding: het verantwoord beleggen beleid van PMT	5
2 Actief aandeelhouderschap: dialoogprogramma	7
3 Actief aandeelhouderschap: stemmen op aandeelhoudersvergaderingen	14
4 Actief aandeelhouderschap: juridische procedures	16
5 ESG-integratie	17
6 Impactinvesteringen: beleggen in oplossingen	19
7 Sustainable Development Investments (SDI's)	23
8 Klimaatbeleid PMT	25
9 Uitsluiting bedrijven en landen	29
10 Beleggen in Nederland (vastgoed, leningen, hypotheek, obligaties, startups)	30
11 Benchmarks	32
12 Lidmaatschappen en samenwerkingsverbanden	33
13 Richtlijnen en regelgeving	36
14 Communicatie	37
15 Vooruitblik	39
Bijlage 1: Uitsluitingslijst	41
Bijlage 2: TCFD-rapportage	43
Bijlage 3: Ondertekende verdragen en initiatieven	52
Begrippenlijst	53

VOORWOORD

PMT koppelde aan de ambitie ‘pensioen op verantwoorde wijze’ de volgende doelstellingen voor 2019 als het gaat om het verantwoord beleggingsbeleid:

- **Het aandeel van de aandelenportefeuille dat bijdraagt aan de Sustainable Development Goals (SDG’s) van de Verenigde Naties is gelijk of groter dan in 2018.**
- **PMT zet zich in om de afspraken / doelstellingen uit het klimaatakkoord van Parijs te realiseren.**

PMT behaalde de voor 2019 gestelde doelstellingen. Het deel van de aandelenportefeuille dat bijdraagt aan de SDG’s laat een stijging zien ten opzichte van 2018. Daarnaast concretiseerde PMT de doelstelling om bij te dragen aan de realisatie van het klimaatakkoord van Parijs door de ondertekening van het Commitment van de financiële sector en ondersteuning van de EU Green Deal.

Naast deze doelstellingen werkte PMT aan een verdere ontwikkeling van het verantwoord beleggen beleid.

SAMENWERKING EN ACTIEVE ROL OVERHEDEN NODIG VOOR SLAGEN MAATSCHAPPELIJKE TRANSITIE

PMT vindt dat verantwoord beleggen een noodzakelijk onderdeel is van de transitie die de samenleving doormaakt naar een circulaire economie, waarin deelnemers ook in de toekomst in een gezonde omgeving met pensioen kunnen gaan. PMT houdt daarom rekening met de gevolgen die de beleggingen op het milieu hebben en op de waardevermindering van beleggingen bij een veranderend klimaat. PMT wil een actieve bijdrage leveren aan de transitie naar een duurzame samenleving. Dat vraagt echter niet alleen een goed doordacht verantwoord beleggen beleid, maar óók de mogelijkheden om dat beleid goed te kunnen uitvoeren. Daarvoor is een actieve rol van overheden nodig, bijvoorbeeld via adequate wet- en regelgeving en een betere beprijzing van CO₂.

AANPAK PMT STRATEGISCHE AANDELENPORTEFEUILLE VERDER DOORGEZET

PMT deed ook in 2019 een belangrijke stap voorwaarts in het verantwoord beleggen beleid van het fonds. Het besluit om niet langer te beleggen in de tabaks-, bont-, adult entertainment- en wapenindustrie heeft PMT in 2019 doorgezet naar de hele beleggingsportefeuille. Voor de strategieherziening van de aandelenportefeuille opkomende landen heeft PMT in 2019 onderzocht of de selectiecriteria die voor de PMT Strategische Aandelenportefeuille wordt gebruikt ook passend zijn voor deze portefeuille. Dit onderzoek wordt in 2020 afgerond, waarna naar verwachting de nieuwe strategie voor aandelen opkomende landen kan worden geïmplementeerd.

INFRASTRUCTUUR TOEGEVOEGD AAN IMPACT INVESTERINGEN

In 2019 hebben we de verschillende investeringsmogelijkheden en scenario’s voor impact thema’s in kaart gebracht zodat we meer inzicht hebben gekregen hoe we de ambitie van 2025 kunnen gaan realiseren.

De toevoeging van de beleggingscategorie infrastructuurleningen zal naar verwachting een belangrijke bijdrage leveren aan de verdere opbouw van impactinvesteringen. Binnen deze beleggingscategorie zijn er ruime mogelijkheden om te investeren in het impactthema energietransitie.

KLIMAATSTRATEGIE

Klimaatverandering vormde ook in 2019 een belangrijk onderwerp. We brachten de verschillende inzichten en ervaringen van de afgelopen jaren samen in een klimaatstrategie. In deze strategie is vastgelegd waarom PMT rekening wil houden met de effecten van klimaatverandering op de beleggingsportefeuille, wat de verwachte gevolgen zijn voor de portefeuille in verschillende scenario's en wanneer PMT de verschillende beschikbare instrumenten om klimaatrisico's te beperken, wil inzetten.

De klimaatstrategie verduidelijkt de samenhang tussen de verschillende klimaatgerelateerde trajecten die PMT heeft doorlopen en geeft richting voor verdere beleidsontwikkeling.

IMVB-CONVENANT, KLIMAATAKKOORD, EU GREEN DEAL

In 2019 werkte PMT mee aan de verdere uitwerking van het eind december 2018 afgesloten IMVB-convenant, het bijbehorende instrumentarium en aan de selectie van bedrijven om een gezamenlijke dialoog mee te starten. In juli 2019 ondertekende PMT als één van de ruim 50 andere partijen het 'Commitment van de financiële sector', waarmee de partijen beloven een bijdrage te gaan leveren aan het Klimaatakkoord. Een belangrijk onderdeel daarvan is de toezegging om uiterlijk in 2022 actieplannen op te stellen waarin reductiedoelstellingen zijn opgenomen om de negatieve gevolgen van hun beleggingen te beperken. Daarnaast ondersteunde PMT de 'Green Deal' die in december 2019 is gepresenteerd door het Europese Parlement. Dit pakket aan maatregelen heeft als doel om de netto uitstoot van Europa per 2050 tot nul te reduceren.

DEELNEMERS DENKEN MEE

In het eerste kwartaal van 2019 organiseerden we gesprekken met mensen die pensioen opbouwen bij PMT, mensen die al een pensioenuitkering ontvangen van PMT en met werkgevers die bij PMT zijn aangesloten. De nadruk in de gesprekken lag op verantwoord beleggen. Samenvattend bleek uit de gesprekken dat het beleggingsbeleid van PMT goed aansluit bij de wensen van deelnemers. Dit is en blijft voor PMT een belangrijke, zo niet de belangrijkste, drijfveer.

Den Haag, 6 mei 2019

Het bestuur,

J.P.M. Brocken, *voorzitter namens de werknemers en pensioengerechtigden*
K.B. van Popta, *voorzitter namens de werkgevers*

1 INLEIDING: HET VERANTWOORD BELEGGEN BELEID VAN PMT

Voor PMT staat het behalen van een goed rendement om nu en in de toekomst de pensioenen te kunnen uitkeren voorop. Financieel en maatschappelijk rendement gaan hierin goed samen.

GEBASEERD OP PRI VERENIGDE NATIES

Het verantwoord beleggen beleid van PMT is afgeleid van de richtlijnen van de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties. PMT is sinds 26 november 2007 ondertekenaar van de zes principes die zijn opgesteld om verantwoord beleggen wereldwijd te stimuleren. De principes vormen samen met internationale verdragen als de Verklaring van de Rechten van de Mens het fundament van het verantwoord beleggingsbeleid van PMT.

De zes PRI-principes zijn:

- 1 Wij zullen milieu, sociale en governance aspecten betrekken bij ons beleggingsbeleid en onze investeringsbeslissingen.
- 2 Wij zullen actief invulling geven aan ons aandeelhouderschap en daarbij milieu, sociale en goed ondernemingsbestuur-aspecten betrekken.
- 3 Wij streven naar openbaarheid over milieu, sociale en governance aangelegenheden door de entiteiten waarin wij investeren.
- 4 Wij streven naar acceptatie en implementatie van deze principes in de financiële sector.
- 5 Wij zullen samenwerken om de effectiviteit in de implementatie van deze principes te bevorderen.
- 6 Wij zullen rapporteren over de activiteiten en de voortgang bij de implementatie van deze principes.

STRATEGISCH BELEGGINGSKADER 2015 - 2020

Het beleggingsbeleid van PMT is vastgelegd in het **Strategisch Beleggingskader** voor de periode 2020 – 2022. In het strategisch beleggingskader staat hoe het beleggingsbeleid van PMT bijdraagt aan het realiseren van het pensioen voor de deelnemers van PMT. Via dit kader leggen we uit op welke manier we de pensioenpremies beleggen, welke overwegingen we daarbij hanteren en op welke beleggingsbeginselen het beleggingsbeleid is gebaseerd. Verantwoord beleggen is onderdeel van het kader. In het beleggingskader komen ook de kosten van het vermogensbeheer, beleggen in Nederland en het transparant zijn over de beleggingen en beleggingskosten aan de orde.

Als aanvulling op het strategisch beleggingskader heeft PMT het verantwoord beleggingsbeleid vastgesteld. Hierna leggen we de belangrijkste onderdelen daarvan uit. Een **samenvatting** van het volledige beleid is te vinden op de website van PMT.

In de samenvatting van het verantwoord beleggingsbeleid komen de volgende onderwerpen terug:

- Waarom wil PMT verantwoord beleggen?
- Belangrijke aandachtspunten (klimaat, mensenrechten en arbeidsomstandigheden, beloningsbeleid)
- Uitleg over de manieren waarop PMT belegt: uitsluiting van landen en ondernemingen, actief aandeelhouderschap, ESG-integratie en positieve impact investeringen
- Beginselen voor verantwoord beleggen

UITVOERING BELEGGINGSBELEID: MN

Het beleggingsbeleid van PMT, inclusief het verantwoord beleggen beleid, wordt inhoudelijk bepaald en vastgesteld door het bestuur van PMT. Het beleid wordt uitgevoerd door de afdeling Vermogensbeheer van onze uitvoeringsorganisatie MN. Een deel van het beheer is ondergebracht bij externe vermogensbeheerders: partijen die voor PMT beleggen. Waar in dit verslag wordt gesproken over uitvoering, is MN de uitvoerder, tenzij nadrukkelijk anders vermeld.

VERANTWOORD BELASTINGBELEID PMT

Naast het verantwoord beleggingsbeleid kent PMT ook een verantwoord belastingbeleid. Een samenvatting daarvan is te vinden op onze [website](#).

2 ACTIEF AANDEELHOUDERSCHAP: DIALOOGPROGRAMMA

PMT wil een actieve aandeelhouder zijn van de ondernemingen waarin het fonds belegt. Als actief aandeelhouder kunnen we invloed uitoefenen op de koers van een onderneming, onder meer door het gesprek met een onderneming aan te gaan. Al die gesprekken samen noemen we het dialoogprogramma.

Met het dialoogprogramma probeert PMT negatieve effecten van bedrijven op het resultaat van de beleggingen te voorkomen. Daarnaast wil PMT verantwoordelijkheid nemen over de mogelijke negatieve gevolgen van zijn beleggingen op de wereld.

We richten ons op ESG-onderwerpen die onze beleggingen (kunnen) raken en die negatieve gevolgen (kunnen) hebben voor samenleving en milieu. ‘ESG’ staat voor Environment, Social en Governance – ofwel milieu, mens en goed ondernemingsbestuur. Binnen de ESG-indeling zijn veel onderwerpen denkbaar om te bespreken met ondernemingen. PMT richt zich op de onderwerpen waarbij we de meeste risico’s zien én die voor de deelnemers van PMT van belang zijn: Goed ondernemingsbestuur, Klimaat en Sociaal. Binnen deze thema’s bepaalt PMT wat de grootste risico’s zijn, worden er (sector) analyses gedaan en worden de belangrijkste thema’s gekozen waarover PMT de dialoog wil aangaan. Daarna kiest PMT met welke ondernemingen moet worden gesproken.

Naast deze gesprekken voert PMT ook gesprekken met grote Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze gesprekken vinden plaats in samenwerking met andere grote Nederlandse beleggers, verenigd in Eumedion (zie ook hoofdstuk 11 van dit verslag), in lijn met de Stewardship Code. Eumedion behartigt de belangen van de bij haar aangesloten institutionele beleggers op het gebied van corporate governance en duurzaamheid.

Ook voert PMT gesprekken met bedrijven waar sprake is van zogenaamde controverses: bedrijven die internationale richtlijnen schenden.

VOORKEUR VOOR SAMENWERKING

We voeren het bedrijfsdialogenprogramma bij voorkeur samen met andere investeerders, om zo de invloed van de dialoog te vergroten en efficiënt te werken. Daar waar mogelijk werken we samen met vakbonden, non-gouvernementele organisaties (NGO’s), sector-initiatieven, wetenschappers, lokale betrokkenen, en andere belanghebbenden, om zo informatie in te winnen die we kunnen gebruiken bij de gesprekken met ondernemingen.

RESULTATEN VAN BEDRIJFDIALOOGPROGRAMMA

Om de voortgang bij bedrijven te beoordelen, stellen we doelen op voor elke dialoog en per engagementthema. Daarbij baseren we ons op internationale richtlijnen en goede voorbeelden uit de sector.

ESCALATIEMOGELIJKHEDEN BIJ ONVOLDOENDE RESULTAAT VAN BEDRIJFDIALOOGPROGRAMMA

Als de dialoog leidt tot onvoldoende resultaat, kan in het uiterste geval besloten worden om tot desinvestering over te gaan. Daarbij wordt ook een zorgvuldige afweging gemaakt over de mogelijke impact op betrokken belanghebbenden, zoals werknemers binnen een organisatie. Het heeft echter onze voorkeur om eerst de dialoog meer kracht bij te zetten. Zolang we aandelen in een onderneming hebben, kunnen we invloed blijven uitoefenen. We kunnen bijvoorbeeld ook onze aandeelhoudersstem gebruiken tijdens aandeelhoudersvergaderingen. Als we uit een bedrijf stappen, kunnen we ook niets meer bij die onderneming veranderen. Dat is echt de laatste stap die we nemen.

TRANSPARANTIE OVER DE GEVOERDE DIALOOG

Wij vinden het belangrijk transparant te zijn over ons verantwoord beleggingsbeleid, dus ook over de dialogen die we voeren. We publiceren de lijst van engagementtrajecten die gevoerd zijn op de [website](#).

DIALOOG OVER GOED ONDERNEMINGSBESTUUR (REMUNERATIE EN NEDERLANDS BEURSGENOTEERD)

Vanaf 2020 zijn bedrijven verplicht hun beloningsbeleid aan de aandeelhouders voor te leggen. Om dat voor te bereiden, heeft PMT met veel bedrijven gesproken over hoe zij de salarissen en bonussen voor bestuurders en personeel organiseren. Zo sprak PMT met onder andere Aegon, Ahold, ING en Shell over het beloningsbeleid. PMT stelt in die gesprekken voorop dat de beloningen voor de top van ondernemingen in lijn moet zijn met de salarissen van de rest van het bedrijf en met andere bedrijven. Ook vindt PMT dat er alleen bonussen mogen worden betaald als het bedrijf goed presteert op de lange termijn en bestuurders zich goed hebben gedragen.

PMT werkt in de beleggingscommissie van Eumedion samen met andere investeerders aan het toezicht op Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierin heeft PMT de leiding bij de gesprekken met bijvoorbeeld Unilever. In 2019 heeft PMT met Eumedion bijvoorbeeld gesproken over het in 2018 ingetrokken voorstel tot unificatie van Unilever, en aandacht gevraagd voor de onderschatting van het sentiment hierover bij veel aandeelhouders. Ook op de aandeelhoudersvergadering zelf heeft PMT hier aandacht voor gevraagd.

Samen met andere investeerders is PMT ook in gesprek met vooral Amerikaanse bedrijven met een buitensporig beloningsbeleid. Zo is bijvoorbeeld gesproken met IBM omdat de beloning onevenredig hoog is in relatie tot de prestatie van de onderneming. Bij sommige ondernemingen, zoals Alphabet (het moederbedrijf van Google), is het heel moeilijk gebleken met de onderneming over dit onderwerp in gesprek te komen.

DIALOOG OVER INCIDENTEN EN CONTROVERSE

Wanneer wij constateren dat de Global Compact principes van de Verenigde Naties zijn overtreden door bedrijven waarin wij beleggen, starten wij een dialoog. Wij gebruiken daarvoor de informatie van dataprovider MSCI om bedrijven te classificeren die daarvoor in aanmerking komen. We vragen in die gesprekken aan de onderneming om de negatieve impact te beëindigen, deze te herstellen en ervoor te zorgen dat benadeelden worden gecompenseerd.

MIJNBOUWBEDRIJF VALE: GROOTSTE INCIDENTEN IN DE MIJNBOUW OOI

Van 2017 tot het grootste gedeelte van 2019 was PMT in gesprek met de Braziliaanse mijnbouwer Vale. In januari 2019 schrok de wereld op toen opnieuw een dam brak bij Vale met zeer rampzalige gevolgen. Meer dan 200 mensen, voornamelijk werknemers van Vale, kwamen om bij deze ramp. De gevolgen voor werknemers, de lokale gemeenschappen en de omgeving waren en zijn nog steeds enorm. Dit werd nog eens bevestigd in een gesprek dat onze uitvoerder met enkele nabestaanden en de lokale gemeenschapsorganisatie voerde.

De ramp van begin 2019 was aanleiding om via een samenwerking met nog 300 beleggers de dialoog met Vale te intensiveren. We verwachten van Vale verbetering van hun risicobeheersingssystemen en risicomangement. Daarnaast steunden we het initiatief dat is gestart om de veiligheid van dit type dammen wereldwijd te verbeteren. Vale kondigde een veelvoud van maatregelen aan, vooral voor het verbeteren van risicosystemen. Ook startten zij hun compensatie- en herstelmaatregelen voor de gemeenschap in Brumadinho. PMT begreep dat de druk van zo'n grote groep investeerders zeer belangrijk kan zijn, maar was allerm minst gerust op de voortgang. Eind november zijn onze beleggingen in Vale verkocht. Onze investeringsmandaten stellen eisen aan de bedrijven waarin we investeren. Vale voldoet niet aan de absolute ondergrens van die beleggingen. Dit heeft als gevolg dat PMT niet langer in Vale belegd is. Dat neemt niet weg dat PMT wel betrokken blijft: de andere beleggers waar we mee samenwerkten zijn op de hoogte gesteld van desinvestering, maar kunnen op onze kennis of ervaring rekenen wanneer nodig.

DIALOOG OVER ENERGIETRANSITIE

In het tweede kwartaal van 2019 is het nieuwe klimaatdialoogprogramma van PMT van start gegaan.

Voor dit nieuwe dialoogprogramma zijn er tien bedrijven geselecteerd die de grootste exposure hebben naar klimaatrisico's in de portefeuille van PMT. De tien bedrijven vallen in twee verschillende sectoren: olie- en gasbedrijven en nutsbedrijven. Gedurende een periode van twee jaar voert PMT een intensieve dialoog met de bedrijven met als uiteindelijk doel ze te bewegen naar drie doelstellingen:

- 1 inzicht in klimaatrisico's
- 2 houdbare strategie met bijbehorende lange termijn doelstellingen
- 3 ontsluiting van informatie volgens het TCFD raamwerk

Het dialoogprogramma wordt in samenwerking met de Climate Action 100+ (CA100+) uitgevoerd. De CA100+ is een samenwerkingsverband van meer dan 300 beleggers (gezamenlijk vermogen van 40.000 miljard) die samen een dialoog voeren met de 160 meest vervuilende bedrijven ter wereld. De doelstellingen van het klimaatdialoogprogramma van PMT komen overeen met de doelstellingen van die van de CA100+. PMT meet de voortgang van de bedrijven aan de hand van subdoelstellingen die zijn opgenomen in een scorecard.

REPSOL: LANGETERMIJNBELONING GEKOPPELD AAN KLIMAATDOELSTELLINGEN

Repsol is een Spaans olie- en gasbedrijf dat zowel olie en gas uit de grond haalt (upstream), als het zelf vervoert (midstream) en aan (retail)klanten verkoopt (downstream). PMT heeft in 2019 meerdere malen gesproken met Repsol over onder andere langetermijnreductiedoelstellingen. Repsol heeft in november 2019 als eerste olie- en gasbedrijf ooit een toezegging afgegeven dat het in 2050 netto Co₂-uitstootneutraal is. Repsol wil dit bereiken voor alle uitstoot waar het bedrijf zelf direct voor verantwoordelijk is (scope 1), voor de indirecte uitstoot (scope 2) en voor de uitstoot die wordt veroorzaakt door de producten die het verkoopt (scope 3). Daarnaast gaat Repsol investeren in duurzame energieopwekking. Repsol neemt hiermee verantwoordelijkheid voor de hele waardeketen waarin vooral de uitstoot van scope 3 emissies belangrijk is. Bij olie- en gasbedrijven zit hier namelijk het grootste gedeelte van de uitstoot. Om te sturen op het daadwerkelijk behalen van deze ambitie zal Repsol minimaal 40% van de lange termijn beloning van de managers en het bestuur koppelen aan de klimaatdoelstellingen.

EXXON: RESOLUTIE INGEDIEND VOOR LANGETERMIJNREDUCTIEDOELSTELLINGEN

Exxon is een groot Amerikaans olie- en gasbedrijf waarmee al sinds het vorige dialoogprogramma in 2017 gesproken wordt. Exxon heeft in 2019 aangegeven dat het niet bereid is om te rapporteren op de veroorzaakte uitstoot als gevolg van de producten die het heeft verkocht (scope 3). Hier zit de grootste uitstoot voor olie- en gasbedrijven. Rapporteren over deze uitstoot is een eerste stap en voorwaarde om richting beheersing en reductie van deze uitstoot te bewegen. Voor alle uitstoot waar het zelf direct voor verantwoordelijk is (scope 1), en voor de indirecte uitstoot (scope 2) is Exxon niet bereid om hier reductiedoelstellingen voor de lange termijn voor op te stellen die in lijn zijn met wat nodig is om het Parijsakkoord te halen. In 2019 heeft PMT een resolutie tegen Exxon ingediend samen met andere investeerders, waarin het Exxon vroeg om dergelijke langetermijnreductiedoelstellingen op te stellen voor de uitstoot van broeikasgassen die in lijn zijn met wat er nodig is om het Parijsakkoord te halen. Exxon heeft deze resolutie met succes aangevochten bij de Amerikaanse toezichthouder, de Securities and Exchange Commission (SEC): de SEC heeft de resolutie niet ontvankelijk verklaard omdat het micromanagement van het bedrijf zou betreffen. PMT zal de dialoog met Exxon blijven voortzetten.

NEXTERA: KOERSEN OP INFORMATIE-ONTSluitING

NextEra is een Amerikaans nutsbedrijf met de grootste opwekcapaciteit (45,9 GW) van elektriciteit met hernieuwbare bronnen ter wereld. NextEra is hiermee een bedrijf dat met zijn kernactiviteiten bijdraagt aan de doelstellingen van Parijs. Dit betekent niet dat NextEra niet is blootgesteld aan fysieke of transitieklimatrisico's. Fabrieken kunnen bijvoorbeeld zijn blootgesteld aan impact door hevige weersomstandigheden. Daarnaast zou veranderende wetgeving op gebied van bijvoorbeeld subsidies voor hernieuwbare energie een impact kunnen hebben op de winstgevendheid van NextEra. Doordat NextEra niet rapporteert volgens de standaarden van het TCFD-raamwerk of het Carbon Disclosure Project (CDP) heeft PMT weinig inzicht in hoe groot deze risico's zijn en hoe NextEra deze beheerst. NextEra heeft zich in de gesprekken die zijn gevoerd in 2019 nog niet bereid getoond om ook daadwerkelijk te gaan rapporteren volgens deze standaarden. De belangrijkste doelstelling voor de dialoog in 2020 is daarom ontsluiting van informatie via een van de bovengenoemde standaarden.

DIALOOG OVER SOCIALE ASPECTEN

KINDERARBEID IN KOBALTWINNING

PMT zet zich in voor een verantwoorde manier van kobaltwinning. Kobalt is in toenemende mate een belangrijke grondstof, onder meer om de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs te halen. Immers, voor energieopslag, oplaadbare batterijen, en het produceren van batterijen voor elektrische auto's, is kobalt een essentieel onderdeel. Congo is de grootste leverancier van kobalt. Dit is echter niet altijd in het belang van Congolese lokale gemeenschappen: zij ervaren vooral de negatieve impact van kobaltmijnbouw. Kobalt wordt in de Democratische Republiek Congo (DRC) onder de meeste ernstige arbeidsomstandigheden gemijnd, vaak in kleine en onveilige mijnen. Maar ook in de grote professionele mijnen vinden vaak misstanden plaats, bijvoorbeeld wat betreft werkveiligheid. Dit gebeurt in geïsoleerde gemeenschappen, maar ook in steden, met negatieve gevolgen. Eén van die negatieve gevolgen is kinderarbeid. PMT zet zich samen met andere institutionele investeerders in om kinderarbeid uit te bannen.

APPLE: NOG ONVOLDOENDE GERUST OP VOORKOMEN MISSTANDEN

Apple gebruikt voor haar producten kobalt in de batterijen. Alhoewel Apple een uitgebreide rapportage maakt van de inkoop van materialen en de omstandigheden van de productielocaties waarin de onderneming haar producten laat maken, is er nog een aantal zaken onvoldoende duidelijk.

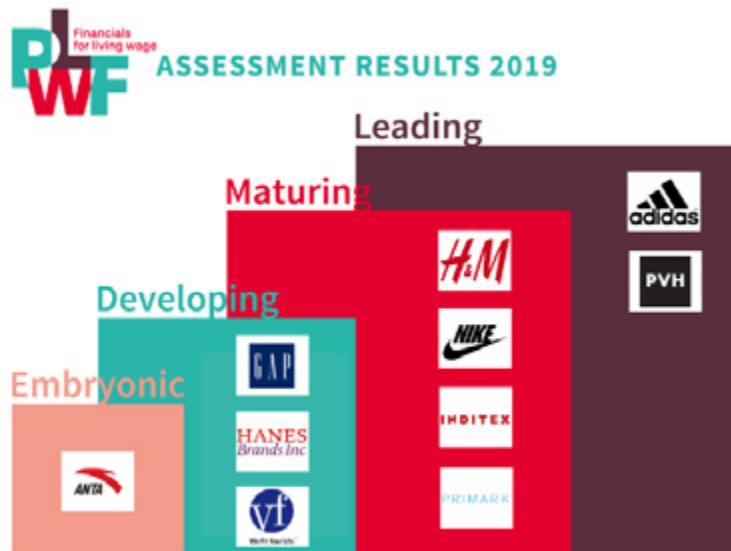
Apple koopt alleen nog kobalt uit grote officiële mijnen en is gestopt met het inkopen uit kleinere onofficiële mijnen. Daarmee zou hun risico afnemen. Uit onderzoek blijkt echter dat er ook in grotere mijnen risico's zijn. Het gaat dan vooral om corruptie, veiligheid, geweld ten opzichte van omwonenden of de inzet van illegale mijnbouwers. Bovendien blijkt ook dat de grote officiële en kleine onofficiële mijnbouw op veel manieren met elkaar zijn verweven. Het feit dat Apple is gestopt met inkopen vanuit kleine mijnen stelt dan ook onvoldoende gerust. PMT heeft naar aanleiding van eerdere gesprekken zijn zorgen uitgesproken richting het bestuur van Apple. Op deze brief is nog geen officiële reactie ontvangen. Daarom zal PMT in 2020 deze dialoog meer kracht bij zetten binnen de investeerderssamenwerking.

LEEFBAAR LOON

MN is namens PMT één van de oprichters van het Platform Living Wage Financials (PLWF). Sinds de officiële lancering van het PLWF in 2018 is het aantal financiële samenwerkingspartners gegroeid tot twaalf (per december 2019) en is de initiële focus op de textielsector verbreed met andere arbeidsintensieve sectoren, zoals de agrarische- en retailsector. De investeerders van het PLWF, waaronder MN namens PMT, voeren dialoog met ondernemingen in deze sector. In 2019 voerde MN namens PMT dialoog met 14 ondernemingen (10 textielondernemingen en 4 voedingsproducenten). Een belangrijk onderdeel hiervan is dat bedrijven jaarlijks worden gescoord op hun voortgang.

Jaarlijkse beoordeling textielondernemingen

In 2018 is er een extern gevalideerde methode ontwikkeld om de voortgang van ondernemingen op leefbaar loon in de textielsector te volgen. Aan de hand van deze methode worden ondernemingen jaarlijks getoetst. Onderstaand staan de resultaten voor 2019 van de ondernemingen waarmee namens PMT is gesproken.

Figuur: assessment results 2019 Platform Living Wage Financials (PLWF)

De meerderheid van de ondernemingen bevindt zich in de meest gevorderde fasen ‘In ontwikkeling (Maturing)’ en ‘Koploper’ (Leading). Dit is een verbetering ten aanzien van afgelopen jaar toen het zwaartepunt meer op de fasen ‘Startend’ (Embryonic) en ‘In ontwikkeling’ (Developing) lag. Ondernemingen die aan deze verbetering hebben bijgedragen zijn VF Corp, gestegen van ‘Achterblijver’ naar ‘Startend’; Nike, gestegen van ‘Startend’ naar ‘In ontwikkeling’; en Adidas en PVH (moederbedrijf van Tommy Hilfiger en Calvin Klein), gestegen van ‘In ontwikkeling’ naar ‘Koploper’. Dit positieve resultaat laat zien dat de meeste van de beoordeelde ondernemingen concrete stappen ondernemen om huidige praktijken te verbeteren. Er is met name vooruitgang zichtbaar in de transparantie over inkooppraktijken en arbeidsomstandigheden. Daarnaast geven ondernemingen in toenemende mate aan zich bewust te zijn van de bestaande verschillen tussen de lonen die hun toeleveranciers momenteel betalen en het geschatte leefbare loon.

De resultaten laten tegelijkertijd ook zien dat er nog veel ruimte is voor verbetering. De meeste ondernemingen moeten nog steeds loongegevens verzamelen en hier publiekelijk over rapporteren.

Met die loongegevens krijgen ondernemingen inzicht in enerzijds de lonen die zij en hun toeleveranciers werkelijk betalen en anderzijds het loon dat als leefbaar wordt gezien. Tot slot zouden we graag meer inzicht krijgen in de mate waarin verantwoorde inkooppraktijken bijdragen aan de uitbetaling van een leefbaar loon.

Leefbaar inkomen en leefbaar loon in de voedsel- en landbouwsector

In 2019 is de initiële focus op leefbaar loon in de textielsector uitgebreid met het inkomen van boeren in de toeleveringsketen van voedsel- en landbouwsector. Op basis van een materialiteitsanalyse is ervoor gekozen om te focussen op de toeleveringsketens van koffie- en cacao producenten.

Leefbaar loon of inkomen?

Het concept leefbaar loon betreft werkers die in loondienst zijn. In sommige sectoren werken veel mensen echter zelfstandig, bijvoorbeeld in de landbouwsector. Daarom spreken we bij ons werk in deze sector naast leefbaar loon ook over leefbaar inkomen

Voor de ontwikkeling van een meetmethodiek voor deze nieuw werkstroom hebben we naast onze partners een expertconsultatie gehouden over leefbaar inkomen en leefbaar loon in de voedsel- en landbouwsector. Beoordeling via deze methode zal inzichten geven in waar voedingsproducenten staan op het gebied van leefbaar inkomen en leefbaar loon en stelt ons in staat voortgang te meten.

DIALOOG OVER ARBEIDSTRANSITIE

In 2018 is het dialoogprogramma ‘Arbeidstransitie’ gestart om de gevolgen van de transitie naar de nieuwe economie te adresseren bij bedrijven. De verduurzaming van de inzetbaarheid van de beroepsbevolking is één van de grote uitdagingen voor de komende decennia. De arbeidstransitie is ook relevant voor de Nederlandse maakindustrie. Het dialoogprogramma beoogt onder andere dat bedrijven hun verantwoordelijkheid erkennen om de negatieve gevolgen van automatisering en digitalisering voor werknemers te beperken. Daarnaast streven we ernaar het begrip bij deze bedrijven over de mogelijke gevolgen van technologische trends in de komende jaren te vergroten. Het uiteindelijke doel van het dialoogprogramma is te zorgen voor langetermijnwaardecreatie van onze beleggingen.

Bedrijven leggen doorgaans de nadruk op automatisering-gerelateerde kansen. Risico's met betrekking tot automatisering blijven slecht begrepen of worden weinig benoemd. Uitkomsten van ons dialoogprogramma op dit thema laten echter zien dat bedrijven zich steeds bewuster worden van de risico's van de arbeidstransitie en hun verantwoordelijkheid om hier op voorbereid te zijn.

NESTLÉ: VISIE OP ROL IN AUTOMATISERING

Tijdens de dialoog met Nestlé in 2019 kondigde het bedrijf aan dat zij samen met de World Business Council on Sustainable Development een visie heeft gedefinieerd over de rol van Nestlé in het licht van automatisering. In deze visie – die wordt ondersteund door Magdi Batato, Nestlé's uitvoerende Vice-President en Hoofd Operations – committeert het bedrijf zich onder meer in het verantwoord implementeren van nieuwe technologie. We waarderen dat Nestlé bereid is om dit onderwerp met ons te bespreken, de automatisering-gerelateerde risico's voor haar werknemers erkent en actief de samenwerking zoekt met externe stakeholders om op zoek te gaan naar de uitdagingen en mogelijkheden van het realiseren van een duurzame arbeidstransitie.

3 ACTIEF AANDEELHOUDERSCHAP: STEMMEN OP AANDEELHOUDERSVERGADERINGEN

PMT wil als aandeelhouder verantwoordelijkheid nemen door de stemrechten die het fonds heeft op aandeelhoudersvergaderingen te gebruiken. De manier waarop op die vergaderingen wordt gestemd is vastgelegd in het **stembeleid van PMT**. Daarin staat hoe met de verschillende onderwerpen op aandeelhoudersvergadering wordt omgegaan.

Voor het uitvoeren van het stembeleid maakt PMT gebruik van Institutional Shareholder Services (ISS). Op de website rapporteert PMT over het stemmen. Hiermee voldoet PMT aan de eisen die wetgever stelt aan institutionele beleggers zoals pensioenfondsen en vermogensbeheerders. Het stembeleid van PMT sluit aan bij de PRI van de Verenigde Naties en bij de Nederlandse Stewardship Code van Eumedion. In 2019 evalueerde het bestuur van PMT het stembeleid. Dit heeft niet geleid tot aanpassing van het beleid.

In 2019 is namens PMT op 2.561 vergaderingen gestemd, dit komt overeen met 91,1% van alle vergaderingen waar wij mochten stemmen.

PMT wil in het bijzonder rapporteren over belangrijke en in het oog springende agendapunten waar op is gestemd. Dat zijn bijvoorbeeld agendapunten die controversieel zijn, van bijzonder economisch belang, of waar we afwijken van de aanbeveling van het ondernemingsbestuur.

ONDERNEMING	CATEGORIE	STEM BESTUUR	STEM PMT	TOELICHTING
ING Groep NV 	Decharge bestuurders	Voor	Tegen	Het verlenen van decharge aan directie en bestuur is een vast onderdeel van de agenda is. Het tegenstemmen kan worden gebruikt als een stevig signaal over de bedrijfsvoering, en zo is de tegenstem ook hier gebruikt. In 2018 trof ING een schikking met de staat over het gebrek aan toezicht op fraude via ING-rekeningen, een boete die direct ten koste gaan van aandeelhouderswaarde. Het bestuur heeft zich dit onvoldoende aangetrokken. Ook de beloning van de CEO, waarover het bestuur een voorstel moest intrekken, was geen teken van goed toezicht of een functionerende maatschappelijke antenne. De omgang van directie en bestuur met deze twee zaken waren onvoldoende.
Alphabet (moederbedrijf Google) 	Aandeelhoudersvoorstellen	Tegen	Voor	Op de agenda stond een aandeelhoudersvoorstel om een medewerker-lid toe te voegen als niet-uitvoerend bestuurder. Alphabet adviseerde 'tegen' omdat ze een bestuurspositie te complex vinden om door een gewone werknemer te worden uitgevoerd. PMT stemde voor omdat het toezicht mede namens werknemers in de board een betere blik geeft op het toezicht op de onderwerpen die door werknemers belangrijk worden gevonden.
Mobile ExxonMobil 	Herbenoeming CEO & Chairman	Voor	Tegen	Voor de aandeelhoudersvergadering van Exxon was een klimaatresolutie ingediend, die Exxon heeft aangevochten bij de SEC (Securities and Exchange Commission), en die daarom niet op de agenda kwam. Daarom heeft PMT tegen de herbenoeming van de CEO en Chairman van Exxon gestemd. Deze tegenstem is onderbouwd door een brief naar het bestuur.

UITGEBRACHTE STEMMEN 2019

CATEGORIE	VOOR	TEGEN	ONTHOUDEN	TOTAAL
Bestuur (beloning commissarissen, aanstellen of wegsturen bestuursleden etc.)	9.404 71%	3303 25%	486 4%	13.193
Operationele zaken (dividend goedkeuren, decharge verlenen etc.)	5.851 88%	757 11%	51 1%	6.659
Kapitalisatie van de onderneming	2.641 80%	664 20%		3.305
Reorganisaties, Fusies & Overnames	1.201 83%	239 17%		1.440
Remuneratie vergoeding voor uitvoerende bestuurders (opties, bonussen)	688 35%	1.282 65%		1.970
Aandeelhoudersvoorstel - Samenstelling Bestuur	258 54%	219 45%	5 1%	482
Aandeelhoudersvoorstel - Operationele zaken	127 74%	44 26%		171
Anti-overname maatregelen	124 93%	9 7%		133
Aandeelhoudersvoorstel - Bestuurlijke Aangelegenheden	92 96%	4 4%		96
Aandeelhoudersvoorstel - Beloning Bestuur	42 70%	18 30%		60
Aandeelhoudersvoorstel - Overige zaken	44 98%	1 2%		45
Overige	43 100%			43
Aandeelhoudersvoorstel - Gezondheid & Milieu	25 81%	6 19%		31
Mensenrechten	15 94%	1 6%		16
Aandeelhoudersvoorstel - Mensenrechten	9 100%			9
Voorstellen voor houders van preferente aandelen en (converteerbare) obligaties	3 43%	2 29%	2 29%	7
TOTAAL	20.567 74%	6.549 24%	544 2%	27.660

4 ACTIEF AANDEELHOUDERSCHAP: JURIDISCHE PROCEDURES

Helaas komt het voor dat bij ondernemingen fraude of misleiding plaatsvindt. Bijvoorbeeld met de jaarrekening, met informatie bij de uitgifte van aandelen of door corrupte of andere misleidende informatie aan de aandeelhouders. Als PMT in die ondernemingen heeft belegd, kunnen we daar mogelijk financiële schade van ondervinden. PMT houdt bij of hiervoor juridische procedures worden opgestart. We sluiten aan wanneer dat zinvol is en als we verwachten dat er een financiële vergoeding mogelijk is om zo (een deel van) de schade te kunnen verhalen op de ondernemingen. In het buitenland heten dit class actions: rechtszaken van institutionele beleggers samen in Australië, Canada en de vs. Beleggers kunnen daar actief of passief aan deelnemen.

In actieve rechtszaken neemt PMT als eisende partij (plaintiff) deel aan de aangespannen rechtszaken. In dat soort procedures wordt van PMT extra inspanningen verwacht bij het aansturen van de advocaten en het nemen van tactische en strategische beslissingen, en het aanleveren van informatie en documentatie om de zaak te onderbouwen en de claims te bewijzen. PMT is momenteel bij zes juridische procedures actief betrokken, namelijk zaken met betrekking tot Fortis, Volkswagen/Porsche, BP, RBS, Toshiba en MGM. Passief is PMT bij een vijftal zaken betrokken.

PMT doet geen uitspraken over lopende procedures. In 2019 zijn er geen juridische procedures afgerond.

5 ESG-INTEGRATIE

PMT STRATEGISCHE AANDELENPORTEFEUILLE

PMT wil zelf bepalen waar het in belegt en waarom en dit kunnen uitleggen aan deelnemers en de maatschappij. Daarom belegt PMT bijvoorbeeld niet in een aandelenfonds dat door een andere partij is samengesteld, maar wil PMT vanuit de eigen doelstellingen en beginselen regels bepalen over de manier waarop we investeren. De identiteit van het pensioenfonds en de achterban worden zo zichtbaar in de manier waarop PMT belegt.

Eind 2018 introduceerde PMT de nieuwe Strategische Aandelenportefeuille voor ontwikkelde landen. In deze portefeuille staat rendement voorop en wordt alleen geïnvesteerd in ondernemingen die voldoen aan de financiële en principiële (ESG-)criteria van PMT. De mening van deelnemers heeft daarbij een belangrijke rol gespeeld.

De randvoorwaarden die PMT stelt, zijn:

- 1 Ondernemingen moeten voldoen aan wet- en regelgeving
- 2 PMT wil niet investeren in de tabaks-, bont-, adult entertainment- en wapenindustrie
- 3 PMT gelooft dat alleen bedrijven die een goede bedrijfsvoering hebben en daarin rekening houden met het milieu, mensen en de maatschappij op lange termijn goed presteren
- 4 PMT investeert niet in sectoren waar PMT al op een andere manier risico loopt, zoals bepaalde bedrijven in de financiële sector
- 5 PMT wil alleen beleggen in onderneming die geen hoge faillissementskansen of slechte financiële karakteristieken hebben.

Op basis van deze kenmerken heeft PMT zelf een index vastgesteld, waarmee de portefeuille van ongeveer 1600 ondernemingen naar ongeveer 800 ondernemingen werd verkleind. Ondernemingen maken alleen deel uit van de PMT-aandelenportefeuille als ze aan al deze vijf voorwaarden voldoen. Daardoor weet PMT beter dan andere vermogensbeheerders in welke ondernemingen wordt belegt en waarom. Zo bleek uit onderzoek van PAX dat alle grote Nederlandse pensioenfondsen beleggen in ondernemingen die actief zijn in oorlogen, maar PMT niet.

De uitsluiting van de sectoren is doorgevoerd in de hele beleggingsportefeuille.

VOORBEELD: PMT HEEFT GEEN AANDELEN IN AMAZON

PMT belegt niet in de bekende internetwinkel Amazon, omdat Amazon slecht omgaat met zijn werknemers door ze soms weinig salaris te betalen en te weinig te doen aan de werkomstandigheden van de werknemers van Amazon. In de toekomst kan PMT weer investeren in Amazon als deze praktijk zou verbeteren.

VOORBEELD: PMT BELEGT NIET IN PHILIP MORRIS

PMT belegt ook niet in Philip Morris. Deze onderneming is de fabrikant van tabak en tabaksproducten zoals sigaretten. PMT vindt dat de gevolgen hiervan zo slecht zijn, dat we niet meer in deze ondernemingen willen investeren.

BELEID EN RESULTAAT EXTERNE MANAGERS

PMT wil dat (externe) vermogensbeheerders dezelfde waarde hechten aan verantwoord beleggen als PMT. Daarom monitort PMT deze vermogensbeheerders op basis van de zogenaamde 'Planet-score', waarbij punten worden toegekend aan het niveau van beleid, de ESG-integratie en ESG-rapportage. Voor vastgoedmanagers is deelname aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) verplicht, voor andere vermogensbeheerders stelt PMT als voorwaarde dat deze ondertekenaar zijn van de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI), een duidelijk ESG-beleid hebben en een goed proces van ESG-integratie in de beleggingen. Hierop worden managers jaarlijks gescoord en geëvalueerd. Het grootste deel van de externe managers heeft inmiddels een groene score. Met managers met een oranje score is PMT in gesprek over verbetering; managers met een rode score moeten verbeteren of kunnen als ultieme consequentie worden ontslagen.

STRATEGIEHERZIENING AANDELEN OPKOMENDE LANDEN

Bij de strategieherziening voor de aandelenportefeuille opkomende landen heeft PMT in 2019 onderzocht of de selectiecriteria die voor de PMT Strategische Aandelenportefeuille wordt gebruikt ook passend zijn voor deze portefeuille. Dit onderzoek wordt in 2020 afgerond, waarna naar verwachting de nieuwe strategie voor aandelen opkomende landen kan worden geïmplementeerd.

6 IMPACTINVESTERINGEN: BELEGGEN IN OPLOSSINGEN

Impactbeleggen richt zich op investeringen die een bijdrage leveren aan het oplossen of liever nog voorkomen van sociale en milieuvraagstukken. Voorwaarde is dat die investeringen qua rendement net zo goed presteren als ‘gewone’ beleggingen. PMT is ervan overtuigd dat een positieve bijdrage leveren aan de maatschappij én een goed rendement samengaan.

Het Kader Positieve Impact van PMT beschrijft de voorwaarden waaraan een investeringsmogelijkheid moet voldoen om een impactinvestering te zijn. Zo moet de investering met de bedoeling zijn gedaan om impact te creëren (intentioneel) en moet de impact van de investering worden gemeten (meetbaar). Daarnaast moet de investering financieel rendement opleveren en passen binnen een van de vastgestelde impact thema’s. Schematisch kan dat als volgt worden weergegeven:

<p>VOORDEEL VAN IMPACTBELEGGINGEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oplossen/voorkomen • Bijdragen aan de SDG’s • Exposure naar impactthema’s • Bijvoorbeeld bij ‘Energie transitie’ mitigeren klimaatgerelateerde risico’s • Van risico naar kansen 	<p>DEFINITIE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Financieel rendement • Intentie • Oplossen voorkomen
<p>VOORWAARDEN VOOR IMPACT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marktconform financieel rendement • Intentioneel & meetbaar 	<p>VOORWAARDEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vermogenscluster • Kwaliteit beheerder • Beheersbaarheid • Meetbaarheid impact
	<p>VOORKEUREN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uitvoerbaarheid • Mate van impact • Marktsector • Nederland

IMPACT THEMA’S

PMT hanteert vier impact thema’s. Deze thema’s zijn mede tot stand gekomen op basis van de mening van de deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers die zijn aangesloten bij PMT. Het zijn thema’s die ook spelen binnen de sector Metaal en Techniek of die belangrijk zijn voor de achterban van het fonds. De thema’s dragen bij aan vijf verschillende Sustainable Development Goals (SDG’s) van de Verenigde Naties:

BESTAANDE IMPACTTHEMA’S

Energietransitie (private en infra-equity)

Toegang tot financiering (private equity, bedrijfsobligaties)

Circulaire economie

Betaalbare huisvesting (onroerend goed Nederland)

De thema’s energietransitie en circulaire economie richten zich op mondiale milieu- en klimaatproblematiek. Dat betekent dat in principe overal ter wereld belegd kan worden.

PMT wil naast de impact van de reële wereld op onze beleggingen (bijvoorbeeld klimaatrisico) rekening houden met de invloed die zijn beleggingen hebben op de reële wereld. Dit doen we mede via de impactthema's energietransitie en circulaire economie. Voor de thema's toegang tot financiering en betaalbare huisvesting richten we ons op investeringen in Nederland, vooral op financiering van het MKB en betaalbare huurwoningen. PMT streeft ernaar dat in 2025 ten minste € 2 miljard van de beleggingsportefeuille uit impact investeringen bestaat.

Positieve invloed op samenleving en binding met sector Metaal en Techniek

Impact investeringen hebben een directe positieve invloed op de samenleving. Daarnaast hebben de vier impact thema's een directe positieve verbinding met de maakindustrie, waarvan de sector Metaal en Techniek deel uitmaakt. Zo zorgen investeringen in bijvoorbeeld wind- en zonnepanelenparken voor werkgelegenheid in de maakindustrie. Investerings in projecten die een circulaire economie bevorderen, raken sectoren die afhankelijk zijn van grondstoffen voor hun productieproces.

Binnen het thema toegang tot financiering zoeken we specifiek naar Nederlandse midden- en kleinbedrijven die moeilijk aan financiering komen via banken. Het thema betaalbare huisvesting is gericht op huurders met lagere inkomens die, vooral in steden, moeilijk aan huisvesting kunnen komen. PMT hecht er grote waarde aan dat het op deze manier een positieve impact kan creëren voor de achterban van het fonds.

Voorwaarde bij al deze beleggingen is dat het een vergelijkbaar financieel rendement oplevert als reguliere beleggingen. Want voor PMT staat de financiële doelstelling voorop.

Financiële doelstelling

Het behalen van een goed rendement tegen een beperkt risico om onze achterban nu en in de toekomst pensioenen te kunnen uitkeren

Impact thema's

De impact thema's zijn direct verbonden aan de maakindustrie en kunnen op deze manier positieve impact creëren voor de achterban

Impactbeleggingen in 2019

Zoals genoemd streeft PMT ernaar om in 2025 € 2 miljard aan impact investeringen in portefeuille te hebben. Daarbij willen we de investeringen graag zoveel mogelijk evenwichtig spreiden over de vier thema's. Maar het belangrijkste is de gerealiseerde impact, en niet zozeer de omvang van de beleggingen in euro's. De omvang van de impactinvesteringen is de afgelopen jaren stapsgewijs opgebouwd tot € 1.137 miljoen per 31 december 2019.

In 2019 hebben we de verschillende investeringsmogelijkheden en scenario's voor impact thema's in kaart gebracht zodat we meer inzicht hebben gekregen hoe we de ambitie van 2025 kunnen gaan realiseren. Voor verschillende beleggingscategorieën en impact thema's zien we voldoende investeringsmogelijkheden in de markt. Anderzijds bleef het ook in 2019 uitdagend om goede investeringsmogelijkheden te vinden voor het thema circulaire economie.

PMT is voornemens om investeringen in infrastructuurleningen toe te voegen aan de beleggingsportefeuille. Deze toevoeging zal naar verwachting een belangrijke bijdrage leveren aan de verdere opbouw van impactinvesteringen. Binnen deze beleggingscategorie zijn er ruime mogelijkheden om te investeren in het impactthema energietransitie. Met infrastructuurleningen kan bijvoorbeeld de aanleg van nieuwe windmolenparken gefinancierd worden, waarbij investeringen gerelateerd aan olie en kolen worden uitgesloten met als doel klimaatrisico's te beperken.

Eind 2017 is het thema betaalbare huisvesting toegevoegd aan de impact investerings-thema's. Het gaat dan om huurwoningen in Nederland die vallen binnen het middel-hoge huursegment, met huurprijzen tot maximaal € 720,42 voor eenpersoonshuishoudens en maximaal € 1.000,- voor meerpersoonshuishoudens. In 2018 is geïnventariseerd welke beleggingen in het verleden zijn toegevoegd aan de portefeuille en zouden kunnen vallen onder de impact portefeuille. Dit zijn onder andere beleggingen die bijvoorbeeld onderdeel zijn van het betaalbaar huren programma dat PMT sinds medio 2015 voert. In 2019 heeft PMT in Nederland 5.055 huishoudens voorzien van betaalbare huisvesting.

Binnen het thema toegang tot financiering heeft PMT in 2019 een investering van € 75 miljoen gedaan in een fonds van Innovation Industries dat zich richt op het verstrekken van kapitaal aan Nederlandse startups en ondernemingen die op zoek zijn naar groeikapitaal. Het gaat hierbij om innovatieve ondernemingen die actief zijn in de fysica en chemie, voedsel- en agrotechnologie, informatietechnologie en medische technologie. Een aantal startups is het resultaat van gezamenlijke onderzoeksprojecten aan de universiteiten van Twente, Eindhoven, Wageningen en Delft, of de instituten TNO, ECN (energie en transport) en DLO (landbouw). Wij verwachten een goed rendement, dat in verhouding is met het relatief grote risico van beleggingen in startups. Het risico wordt beperkt door de kennisbundeling met universiteiten en onderzoeksinstituten. Het fonds biedt een unieke samenwerking tussen Nederlandse universiteiten, TNO en private Nederlandse technologische bedrijven.

Binnen het thema energietransitie belegt PMT via het SUSI Renewable Energy Fund II. Dit fonds investeert in schone energie. De nadruk ligt daarbij op lange termijn investeringen (10 jaar) in windmolenparken op land en zonnepanelenparken met bewezen technologieën in West-Europa. Een voorbeeld daarvan is Scaldia, het grootste zonne-energiepark van Nederland. Dit park levert een belangrijke bijdrage aan de CO₂-uitstoot: het voorkomt in 30 jaar zo'n 738.000 ton CO₂-uitstoot. Dat is te vergelijken met het energieverbruik van 14.000 gezinnen per jaar. Scaldia draagt niet alleen bij aan een beter klimaat, het zorgt ook voor meer werkgelegenheid in Zeeland.

PMT belegt via het SUSI Energy Storage Fund ook in energieopslag, energie-efficiency en distributiecapaciteit. Dit fonds richt zich specifiek op het verkrijgen van belangen in nieuwe en bestaande energieopslag en schone energie infrastructuurprojecten in de OECD. Energieopslag faciliteert de energietransitie van conventionele productie naar duurzame energie. Omdat duurzame energieproductie vaak piekmomenten kent (zon, wind) is er geen goede match tussen vraag en aanbod van energie. Energieopslag slaat overproductie van energie op om deze vervolgens af te geven aan het elektriciteitsnetwerk bij tekorten. Bijkomend voordeel is dat energieopslag voor een stabiel elektriciteitsnetwerk zorgt, waardoor minder kapitaalinvesteringen benodigd zijn. Energieopslag vervangt additionele energieopwekking, waardoor CO₂-reductie afhankelijk van de lokale energiemix kan worden gerealiseerd.

Doordat PMT ook de meetbaarheid van impact als voorwaarde stelt, kan op jaarbasis worden berekend hoeveel CO₂-uitstoot met deze investeringen wordt vermeden. Wereldwijd zoekt PMT projecten die het verschil maken in de overgang naar schone energie. Daarbij levert de sector Metaal en Techniek een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van nieuwe technieken. Technieken die wereldwijd de overgang naar schonere energie versnellen.

PMT-PORTEFEUILLE: 1,5% IMPACT INVESTERINGEN

Samenvattend heeft PMT per eind 2019 een positief maatschappelijk belegd vermogen van € 1.137 miljoen (ruim 1,5% van de totale portefeuille) door middel van impact investeringen in de thema's energietransitie, toegang tot financiering en betaalbare huisvesting. Dankzij investeringen binnen het thema energietransitie is in 2019 het equivalent van de directe CO₂-uitstoot van 46.000 Nederlandse huishoudens vermeden. Voor vier Nederlandse ondernemingen is in 2019 toegang verschaft tot financiering. Er wordt daarnaast betaalbare huisvesting aangeboden aan 5.505 Nederlandse huishoudens.

Totaal geïnvesteerd per thema	
Doelstelling 2025	€ 2.000 miljoen
Betaalbare huisvesting	€ 881 miljoen
Energietransitie	€ 158 miljoen
Toegang tot financiering	€ 98 miljoen

THEMA	NET ASSET VALUE 2019	TOENAME NET ASSET VALUE T.O.V. 2018	IMPACT OVER 2019
 Energietransitie	€158 miljoen	€78 miljoen	Ca. 838.000 MWh geproduceerde schone energie. Ca. 370.000 tCO ₂ vermeden uitstoot Deze geproduceerde schone energie en vermeden uitstoot is samen te vergelijken met de jaarlijkse directe CO ₂ uitstoot van ca. 46.000 Nederlandse huishoudens
 Toegang tot Financiering	€98 miljoen	€32 miljoen	19 verstrekte leningen aan Nederlandse ondernemingen die via conventionele routes geen toegang tot benodigd kapitaal hebben 4 bedrijfsparticipaties in Nederlandse ondernemingen die via conventionele routes geen toegang tot benodigd kapitaal hebben
 Betaalbare Huisvesting	€881 miljoen	€117 miljoen	5.505 huishoudens voorzien van betaalbare huurwoningen 85.9% betaalbare huurwoningen in portefeuille t.o.v. Nederlandse woningmix

7 SUSTAINABLE DEVELOPMENT INVESTMENTS (SDI'S)

Als wereldwijde belegger investeert PMT in bijna alle sectoren en landen. Daarmee opereert PMT in een bredere, nationale en internationale context van socio-economische kansen en problemen. De Verenigde Naties (VN) hebben de grootste socio-economische thema's van de 21ste eeuw ondergebracht in een set van zeventien wereldwijde duurzaamheidsdoelstellingen: Sustainable Development Goals.

Deze zeventien wereldwijde duurzaamheidsdoelstellingen zijn onder te verdelen in verschillende grote thema's zoals bijvoorbeeld armoede, mensenrechten, klimaatverandering, werkgelegenheid en economische groei, veiligheid en een goed rechtssysteem. Het streven is om deze doelstellingen in 2030 te bereiken of in ieder geval te benaderen.

Bron: www.sdg nederland.nl

Investerings in bedrijven die bijdragen aan de Sustainable Development Goals worden Sustainable Development Investments (SDI's) genoemd. Beleggingen die de SDG's bevorderen kunnen worden gedaan in verschillende beleggingscategorieën.

SDI-METINGEN

In 2019 heeft PMT een SDI-meting laten uitvoeren waarin is onderzocht in hoeverre bedrijven waarin wordt belegd, in 2019 bijdragen aan de SDG's. De totale SDI-exposure van de PMT-portefeuille per 31 december 2018 bedroeg 9,4% van de totale portefeuille van PMT. Begin 2020 heeft PMT eenzelfde meting over 2019 laten uitvoeren. De totale SDI-exposure van de PMT-portefeuille per 31 december 2019 is vastgesteld op 11,2% van de totale PMT-portefeuille.

SDI-EXPOSURE PMT-PORTEFEUILLE

Ultimo 2017	8,9%
Ultimo 2018	9,4%
Ultimo 2019	11,2%

BEDRIJVEN MET BIJDRAGE AAN SDG-DOELSTELLINGEN

In de PMT-portefeuille bevindt zich een veelvoud van ondernemingen die een duidelijke bijdrage leveren aan het behalen van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Enkele voorbeelden hiervan zijn CHR Hansen, EssilorLuxottica, Motability en Leg Immobiliën.

IMPACTINVESTERINGEN

De impactinvesteringen van PMT (zie ook hoofdstuk 6 van dit jaarverslag) dragen specifiek bij aan vijf SDG's:

- 7 Betaalbare en duurzame energie
- 8 Waardig werk en economische groei
- 9 Industrie, innovatie en infrastructuur
- 11 Duurzame steden en gemeenschappen
- 12 Verantwoorde consumptie en productie

Deze SDG's passen goed bij de sector Metaal en Techniek. De keuze van de impactthema's is mede tot stand gekomen op basis van de mening van deelnemers.

8 KLIMAATBELEID PMT

In 2019 besteedde PMT veel aandacht aan de ontwikkeling van een klimaatstrategie. De verschillende inzichten en ervaringen van de afgelopen jaren werden daarin samengebracht.

In de klimaatstrategie is vastgelegd waarom PMT rekening wil houden met de effecten van klimaatverandering op de beleggingsportefeuille, wat de verwachte gevolgen zijn voor de portefeuille in verschillende scenario's en wanneer PMT de verschillende beschikbare instrumenten om klimaatrisico's te beperken, wil inzetten. De strategie verduidelijkt de samenhang tussen de verschillende klimaatgerelateerde trajecten die PMT heeft doorlopen en geeft richting voor verdere beleidsontwikkeling.

KLIMAATSTRATEGIE PMT IN HET KORT

PMT ziet vanuit twee invalshoeken aanleiding om rekening te houden met klimaatverandering in de portefeuille: de wens om bij te dragen aan een leefbare wereld en de wens om financiële risico's te beperken.

De financiële risico's zijn te verdelen in transitierisico's en fysieke risico's. Transitierisico's hangen vooral samen met de gevolgen van een stringenter klimaatbeleid, wat nodig is om de doelstellingen van het Parijsakkoord te kunnen behalen. Kosten kunnen voor bedrijven bijvoorbeeld oplopen door hogere CO₂ belastingen en investeringen die te maken hebben met fossiele brandstoffen moeten mogelijk vervroegd worden afgeschreven door de overstap op schone energiebronnen.

Fysieke risico's hangen samen met de gevolgen van een temperatuurstijging op aarde. De financiële prestaties van organisaties worden bijvoorbeeld beïnvloed door veranderingen in de beschikbaarheid en kwaliteit van water, voedselveiligheid en extreme temperatuurveranderingen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de financiële risico's voor pensioenfondsen als gevolg van klimaatverandering aanzienlijk kunnen zijn.

HET METEN VAN 'ALIGNMENT MET PARIJS' EN KLIMAATRISICO'S

Op basis van de meetmethodieken die anno 2019 beschikbaar zijn, is moeilijk te beoordelen in hoeverre een portefeuille past bij de doelstellingen van het Parijsakkoord. De instrumenten die er zijn, zoals het meten van de CO₂-voetafdruk, geven geen volledig beeld. PMT rapporteert in het jaarverslag over de klimaatrisico's in de portefeuille op basis van de TCFD-richtlijnen. Deze rapportage geeft inzicht in waar in de portefeuille klimaatrisico's het grootst zijn. Vooral voor beleggingen in sectoren die relatief veel CO₂ uitstoten, zoals energie, luchtvaart, maritiem transport, bouw en materialen en nutsbedrijven is sprake van verhoogde transitierisico's. Voor bedrijven die een bijdrage leveren aan een reductie van de CO₂ uitstoot biedt de energietransitie juist kansen, in het bijzonder in een scenario waarin regelgeving gericht op het beperken van klimaatverandering snel strikter wordt. Klimaatrisico's raken vrijwel alle beleggingscategorieën, waarbij aandelen- en infrastructuurportefeuilles het meest kwetsbaar lijken.

INSTRUMENTEN

PMT vindt het belangrijk dat er een goede balans is tussen maatregelen die hoofdzakelijk gericht zijn op het voorkomen van financiële risico's en maatregelen die worden genomen vanuit de wens om bij te dragen aan een reductie van de CO₂-uitstoot.

Bij elke productstrategieherziening wordt onderzocht hoe klimaatrisico's kunnen worden beperkt in de portefeuille en er een bijdrage kan worden geleverd aan de energietransitie. In de aandelen- en EMD-portefeuilles ziet PMT momenteel de meeste mogelijkheden voor screening op basis van ESG-criteria, omdat databeschikbaarheid hier relatief goed is. Maar ook voor obligaties neemt de databeschikbaarheid toe. Naast het aanpassen van de benchmark op basis van ESG-criteria vindt PMT het vooral in actief beheerde portefeuilles belangrijk dat er bij selectie en monitoring van managers aandacht is voor klimaatrisico's en de bijdrage die de manager kan/wil leveren aan de energietransitie.

We zien het dialoogprogramma als een onmisbaar onderdeel van het pakket aan maatregelen, omdat we hiermee een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de daadwerkelijke reductie van de wereldwijde CO₂-uitstoot. Belangrijk is dan ook dat dit middel zo efficiënt mogelijk wordt ingezet, duidelijke doelen worden gesteld en resultaten gemeten worden. Daarbij wil PMT ook inzetten op samenwerkingsverbanden zoals PCAF, de IIGCC en Climate Action 100+.

Uitsluiting is van toepassing op de volledige portefeuille en kan bijvoorbeeld worden toegepast als de dialoog geen oplossing (meer) biedt. Impactinvesteringen in kansrijke bedrijven die bijdragen aan een reductie van de CO₂-uitstoot worden hoofdzakelijk gedaan vanuit de wens om een bijdrage te leveren aan de energietransitie en zijn doorgaans het meest effectief in de minder liquide beleggingscategorieën.

CO₂-UITSTOOT

Het jaarlijks meten van de CO₂-voetafdruk – de zogenaamde carbon footprint – van de aandelenportefeuille is onderdeel van het klimaatbeleid van PMT. Het maakt tevens deel uit van de afspraken in de Montréal Pledge die PMT tijdens de klimaatop in 2015 ondertekende.

In 2019 is voor het vijfde jaar op rij de CO₂-voetafdruk gemeten. De uitstoot-intensiteit van de gehele aandelenportefeuille van PMT is in vergelijking met de meting van 2018 met 3,1% gestegen. Dit is het eerste jaar sinds dat de carbon footprint wordt gemeten dat de uitstoot-intensiteit van aandelenportefeuille is toegenomen. Waar er vorig jaar 1,7% meer werd uitgestoten dan de benchmark, is de uitstoot-intensiteit van de aandelenportefeuille dit jaar 7,6% hoger dan de benchmark.

	2015	2016	2017	2018	2019
Assets (miljoen euro)	16.095	17.951	20.167	21.178	17.185
Emission Exposure (tCO ₂ e) Scope 1 en 2	3.728.640	3.636.513	3.967.801	3.748.631	3.135.249
Uitstoot (kgCO ₂ e/100 €)	23,2	20,3	19,7	17,7	18,2
Verandering t.o.v. vorige meting		-12,5%	-2,8%	-10,2%	3,1%
Verandering t.o.v. meting 2015		-12,5%	-15,0%	-23,6%	-21,2%
Out/Under Performance t.o.v. Benchmark	4,0%	5,2%	-0,5%	1,7%	7,6%

Om de berekening van de uitstoot hierop te corrigeren, kan de uitstoot-intensiteit worden berekend op basis van een genormaliseerd vermogen waarbij de waardeverandering als gevolg van het behaalde beleggingsrendement buiten beschouwing wordt gelaten.

- Het voordeel van deze berekening is dat de bewegelijkheid van de markt geen invloed heeft op de gemeten CO₂-uitstoot van de portefeuille.
- Het nadeel is dat er geen rekening wordt gehouden met de relatie tussen de economische groei en CO₂-uitstoot. Bij economische groei neemt de productie door ondernemingen toe, wat waarschijnlijk gepaard gaat met hogere CO₂-uitstoot.

Wanneer de uitstoot-intensiteit voor 2019 berekend wordt op basis van een portefeuille-waarde genormaliseerd naar de waarde van de 2018 dan is de uitstoot-intensiteit vrijwel gelijk gebleven.

	2019	2018
Assets (miljoen euro)	17.185	21.178
Genormaliseerde assets (miljoen €)	13.655	17.113
Uitstoot (kgCO ₂ e/100 €)	18,2	17,7
Genormaliseerde Uitstoot (kgCO ₂ e/100 €)	23,0	21,9

PMT rapporteerde eind december 2019 ook over de CO₂-uitstoot via de [website](#).

KLIMAAT (PCAF)

PMT is sinds 2016 ondersteunend partner in het **Partnership Carbon Accounting Financials (PCAF)**, dat streeft naar een publiekelijk beschikbare methodologie voor carbon footprinting. Eind 2019 publiceerde het Partnership Carbon Accounting Financials (PCAF), dat verder bestaat uit vermogensbeheerders, banken, en verzekeraars, een update van haar methodiek in het jaarlijkse PCAF-rapport. PCAF heeft methodologieën ontwikkeld voor o.a. aandelen, obligaties, leningen en vastgoed. Op basis van een reeks overkoepelende ‘accounting principles’ worden de directe en indirecte CO₂-emissies van klanten toegerekend aan de financiële instellingen. Het PCAF-rapport presenteert de methoden voor de carbon footprint per beleggingscategorie. Door het publieke karakter kunnen andere financials de vastgestelde methodologieën toepassen op hun eigen beleggingen. Dit draagt bij aan betere vergelijkbaarheid van de prestaties van financiële instellingen. PCAF gaat in 2020 verder om ‘best practices’ te delen, dilemma’s aan te pakken en samen te werken aan het verbeteren van de methodologieën. Het platform gaat bovendien verder met de internationalisering.

KLIMAAT (TCFD)

PMT wil transparant zijn over de kansen en risico’s die zijn verbonden aan klimaatverandering. Dat kunnen financiële kansen en risico’s zijn voor de beleggingen, maar ook fysieke gebeurtenissen die deze risico’s beïnvloeden. Onder leiding van de gouverneur van de centrale bank van het Verenigd Koninkrijk heeft de Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD) een rapportageraamwerk ontwikkeld. Aan de hand van de TCFD-rapportage rapporteren bedrijven en grote beleggers over de kansen en risico’s voor hun activiteiten die ontstaan door klimaatverandering en hoe zij hiermee omgaan.

PMT steunt dit raamwerk, want het delen van deze informatie helpt bedrijven, beleggers en overheden om klimaatgerelateerde kansen en risico's te kunnen beheersen. Daarnaast vinden wij dat alle belanghebbenden recht hebben op duidelijke informatie hierover. PMT publiceert dit jaar de derde opeenvolgende TCFD-rapportage, over 2019. Deze is als bijlage opgenomen in dit jaarverslag.

SUSTAINABLE FINANCE EU

De EU komt volgens schattingen ten minste €180 miljard per jaar tekort om de 2030 doelstellingen van Parijs te kunnen realiseren, waaronder een 40% verlaging in broeikasgassen. In 2016 heeft de EU daarom een *sustainable finance* agenda opgesteld om dit gat te overbruggen. Op deze agenda staan onder andere de EU-taxonomie van duurzame economische activiteiten, de EU Green Bond Standard, en benchmarks gericht op de klimaattransitie en afgestemd met het Klimaatakkoord van Parijs.

PMT ondersteunt de sustainable finance agenda van de EU en wil hier waar mogelijk aan bijdragen. We houden goed in de gaten hoe de agenda aan onze activiteiten raakt en wat dit betekent voor onze beleggingen. Zo zien wij bijvoorbeeld dat de EU-taxonomie een prominente plaats inneemt tussen de verschillende instrumenten die beleggers hebben om bij te dragen aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs. De taxonomie is een classificatie systeem voor het identificeren van economische activiteiten die kunnen bijdragen aan klimaatmitigatie en -aanpassing en heeft tot doel een gemeenschappelijke taal te introduceren voor wat als 'groen' wordt beschouwd. Dit maakt de markt transparanter. De taxonomie is ook zeer nauwkeurig, wat helpt om een standaard te stellen en de verwachtingen van beleggers te verduidelijken. PMT ziet het belang en de vele voordelen van de voorgestelde maatregelen in, maar ziet ook nog enkele limitaties met betrekking tot de bruikbaarheid ervan. Voorbeelden hiervan zijn het gebrek aan geschikte data, de gedetailleerdheid van de technische screeningcriteria, en de beperkte reikwijdte van de taxonomie. In 2019 heeft MN hier namens PMT gesprekken over gevoerd, zowel via de Pensioenfederatie als rechtstreeks met de EU. De uitdagingen die wij zien staan toegelicht in een officiële sustainable finance notitie namens de Nederlandse pensioensector, die is gedeeld met verschillende EU instituties.

9 UITSLUITING BEDRIJVEN EN LANDEN

PMT is bij sommige ondernemingen van mening dat een investering nooit verantwoord zal worden omdat de aard van het product of dienst van de onderneming in strijd is met internationale verdragen óf met wat PMT als pensioenfonds onwenselijk vindt. Voor die afweging zijn ook PMT-deelnemers geconsulteerd. Hierom sluit PMT bedrijven uit die bij de productie van controversiële wapens, tabak, handvuurwapens voor civiel gebruik, adult entertainment of bont betrokken zijn.

Wij kunnen ook een onderneming uitsluiten, wanneer een dialoog met een onderneming over een significant ESG-risico niet het vooraf beoogde resultaat heeft bereikt. PMT belegt tevens niet in staatsobligaties van een land dat onderhevig is aan internationale sancties.

UITSLUITINGEN PER 31 DECEMBER 2019

Nieuwe bedrijven op de uitsluitingslijst zijn: Anhui GreatWall Military Limited, LIG en Nex1 Co. Limited. Deze bedrijven zijn uitgesloten in verband met betrokkenheid bij productie van nucleaire wapens. Ook MindTree Limited is nieuw op de uitsluitingslijst. Dit bedrijf is uitgesloten vanwege betrokkenheid bij de productie van clusterwapens.

Tauron Polska en Huaneng Power International zijn net als vorig jaar uitgesloten als gevolg van een niet succesvolle dialoog over de energietransitie. Aryt Industries Limited valt niet langer onder de criteria van PMT met betrekking tot de productie van witte fosfor en is daarom van de uitsluitingslijst verwijderd. Ook Tata Communications Limited is niet langer opgenomen op de lijst, aangezien Tata Power (wel op onze uitsluitingslijst wegens betrokkenheid bij productie van nucleaire wapens) zijn aandeel in Tata Communications Limited verkocht heeft. Het Indiase bedrijf Gail India is net als vorig jaar uitgesloten omdat de dialoog over mensenrechtenschendingen niet succesvol was. Walmart was uitgesloten, maar wordt naar aanleiding van ontwikkelingen in de arbeidsrechten per 2020 echter weer van de engagement-led divestment lijst afgehaald. Dit betekent overigens niet dat PMT er weer in gaat beleggen.

Daarnaast sluit PMT het land Eritrea niet langer uit aangezien de VN-veiligheidsraad een resolutie heeft aangenomen om sancties tegen Eritrea op te heffen, waaronder een wapenembargo, reisverbod, en bevrozing van activa.

TOTAAL PER 31 DECEMBER 2019

Eind 2019 had PMT op basis van de uitsluitingscriteria een totaal van dertien landen en 82 bedrijven uitgesloten. In bijlage 1 is een totaaloverzicht opgenomen.

UITSLUITING BEDRIJVEN NAAR REDEN	UITSLUITING LANDEN NAAR REDEN
2 Antipersoonmijnen	Wapenembargo
13 Clusterwapens	
11 Nucleaire wapens	Aandelenstop
0 Chemische en biologische wapens	
7 Witte fosfor	Reisverbod
0 Munitie met verarmd uranium	
4 Onsuccesvolle dialoog	

10 BELEGGEN IN NEDERLAND

(VASTGOED, LENINGEN, HYPOTHEKEN, OBLIGATIES, STARTUPS)

Naast het verantwoord beleggingsbeleid heeft PMT een beleid voor beleggen in Nederland. PMT staat positief tegenover beleggen van pensioengelden in Nederland. De deelnemers van PMT zijn doorgaans zowel tijdens het opbouwen van hun pensioen als tijdens hun pensionering verbonden met Nederland. Door investeringen in Nederland kan PMT bijdragen aan de economische groei. Als de Nederlandse economie groeit, is dat goed voor de bedrijven en werkgelegenheid en daarmee ook voor de werkgevers en deelnemers in de sector Metaal en Techniek. Bovendien geeft PMT hiermee invulling aan zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Uiteraard blijft ook bij beleggen in Nederland de financiële doelstelling van PMT voorop staan: het behalen van een goed rendement tegen een beperkt risico om de pensioenen nu en in de toekomst te kunnen uitkeren.

PMT belegt al sinds de oprichting in 1948 in Nederlands vastgoed, hypotheek en bedrijfsobligaties. PMT belegt niet al zijn vermogen in Nederland omdat we de beleggingsrisico's zoveel mogelijk willen spreiden. Eind 2019 was circa 10,6%, dat wil zeggen ruim € 9 miljard van het vermogen belegd in Nederland.

STRATEGISCHE AANDELENPORTEFEUILLE

In de nieuwe aandelenstrategie worden er onder andere eisen gesteld aan de duurzaamheidsprestaties van ondernemingen. Omdat deze bij Europese ondernemingen op dit moment vaak beter zijn dan bij Amerikaanse, wordt er door de nieuwe strategie relatief meer geld belegd in Nederlandse aandelen.

Naast Nederlandse aandelen belegt PMT in Nederland vooral in:

Vastgoed (woningen)

PMT is een van de grootste vastgoedbeleggers in Nederlanden en is eigenaar van woningen, winkels en kantoren in Nederland. We streven naar een portefeuille van duurzame gebouwen en stellen daarom ook duurzaamheidseisen bij aankopen. Zo hebben nieuw aangekochte woningen allemaal een groen energielabel. Daarnaast wordt de bestaande woningportefeuille verduurzaamd zolang dit economisch lonend is.

Door te beleggen in vastgoed kan PMT zorgen voor omzet en werkgelegenheid voor ondernemingen die bij PMT zijn aangesloten, zoals installatiebedrijven, metaalbewerkingsbedrijven, centrale-verwarmingsbedrijven, elektrotechnische bedrijven en isolatiebedrijven. Daarbij vormen woningen in het middelhoge huursegment – met huurprijzen tot maximaal € 720,42 voor eenpersoonshuishoudens en maximaal € 1.000,- voor meerpersoonshuishoudens – een belangrijk speerpunt. PMT sluit met het programma 'betaalbare huur' aan op de groeiende vraag naar kwalitatief goede, betaalbare huisvesting.

Hypotheek

PMT is in 2014 samen met twee andere pensioenfondsen gestart met het verstrekken van Nederlandse hypotheek. Dat vindt plaats via het label Munt Hypotheek. PMT kiest voor de verstrekking van hypotheek met NHG-garantie en niet NHG hypotheek met een laag risicoprofiel. Deze hypotheek leveren meer rendement op dan staatsobligaties. Daarnaast geeft het onderpand extra zekerheid. Bovendien investeert PMT zo nog eens extra in de Nederlandse economie.

Bedrijfsleningen

PMT bevordert kansrijke initiatieven van bedrijven via het Bedrijfsleningenfonds. Dit fonds neemt deel in leningen die banken wel willen, maar niet geheel kunnen verstrekken aan gezonde ondernemingen. Bijvoorbeeld omdat de banken al te veel financiering hebben uitstaan op de onderneming of in de sector waarin de onderneming actief is. Doordat het fonds een deel van de financiering op zich neemt (het andere deel nemen de banken zelf), ontstaat ruimte om een groter bedrag aan de onderneming te verstrekken.

Nederlandse start-ups

Sinds januari 2019 neemt PMT deel in een nieuw investeringsfonds, Innovation Industries. Dit fonds richt zich vooral op jonge spin-offs van universiteiten. Hiermee wil PMT voorkomen dat veelbelovende start-ups worden opgekocht door grote buitenlandse techbedrijven waardoor kennis naar het buitenland verdwijnt. Met het fonds kan PMT impact hebben op ontwikkelingen in innovatie én het scheppen van werkgelegenheid. Innovation Industries werkt nauw samen met de technische universiteiten in Enschede, Delft, Eindhoven en Wageningen en met TNO.

BELEGD VERMOGEN IN NEDERLAND	BEDRAGEN X € 1 MILJOEN	IN &
Staatsobligaties	1.621	1,9%
Bedrijfsobligaties	1.826	2,1%
Hypotheken	3.919	4,6%
Aandelen	461	0,5%
Vastgoed	2.102	2,4%
Overig	- 828	- 1,0%
TOTAAL IN NEDERLAND	9.101	10,6%
TOTAAL BELEGD VERMOGEN	86.111	

11 BENCHMARKS

VBDO

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) beoordeelt de prestaties van Nederlandse pensioenfondsen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Jaarlijks brengt de VBDO een onderzoek uit waarin de 50 grootste Nederlandse pensioenfondsen worden beoordeeld. Het onderzoek van VBDO gaat in op onderwerpen als beleggingsbeleid, implementatie van het beleid, governance en toerekenbaarheid ('accountability').

PMT behaalde in 2019 opnieuw een hoge score in de prestaties op het gebied van verantwoord beleggen: het fonds handhaafde de vier sterren notering in de VBDO-benchmark 2019 en behoort daarmee tot de top 5 van verantwoorde beleggers in Nederland. Maximaal zijn vijf sterren haalbaar.

VERENIGDE NATIES

PMT behaalde ook in het jaarlijkse onderzoek van de United Nations Principles for Responsible Investment (PRI) de hoogste scores. Bij dit onderzoek vullen vermogensbeheerders en pensioenfondsen een gedetailleerde vragenlijst in over het gebruik van duurzame principes in hun beleggingsprocessen. PMT behaalde PMT in 2019 – net als in 2018 – voor alle onderdelen een A of A+. Dit zijn de hoogst mogelijke scores.

12 LIDMAATSCHAPPEN EN SAMENWERKINGSVERBANDEN

PENSIOENFEDERATIE

PMT is lid van de Pensioenfederatie, de overkoepelende belangenbehartiger van bijna alle Nederlandse pensioenfondsen. De Pensioenfederatie vertegenwoordigt 197 pensioenfondsen en daarmee de belangen van in totaal 5,8 miljoen deelnemers, 3,4 miljoen pensioengerechtigden en 10 miljoen gewezen deelnemers. De pensioenfondsen die aangesloten zijn bij de Pensioenfederatie beheren samen circa € 1.320 miljard euro. PMT is actief lid van de Pensioenfederatie en heeft – al dan niet vertegenwoordigd door MN – zitting in diverse commissies en werkgroepen, waaronder de Uitvoeringsraad, de commissies Pensioenzaken, Risicomanagement en Vermogensbeheer en de werkgroepen Woordvoerders, IMVB-convenant en Regiegroep *Sustainable Finance*.

IMVB

PMT is een van de ondertekenaars van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB)-convenant dat Nederlandse pensioenfondsen eind december 2019 afsloten met maatschappelijke organisaties (non-gouvernementele organisaties, kortweg ngo's), vakbeweging en overheid. Doel van het convenant is om verantwoord te beleggen en misstanden in de productieketen te voorkomen.

De afspraken gaan om risico's die niet alleen mogelijk negatieve impact hebben op de bedrijfsresultaten van een onderneming – en daarmee mogelijk zelfs op het rendement voor de aandeelhouder of investeerder – maar in beginsel een negatieve impact kunnen hebben op de omgeving en betrokken belanghebbenden, bijvoorbeeld werknemers en omwonenden.

PMT committeert zich reeds aan de internationale richtlijnen waarop deze afspraken zijn gebaseerd, en heeft dit ook al verwerkt in beleid. PMT neemt een actieve rol in het IMVB-convenant, om kennis en ervaringen te delen. PMT neemt om due diligence uit te voeren de volgende stappen:

PLWF

MN is namens PMT één van de oprichters van het **Platform Living Wage Financials** (PLWF), een investeerderscoalitie dat zich inzet om de lonen in lagelonenlanden omhoog te brengen.

Het Platform wordt door PMT ondersteund. Sinds de officiële lancering van het PLWF in 2018 is het aantal financiële samenwerkingspartners gegroeid tot 12 (per december 2019) met meer dan € 2,5 biljoen aan beheerd vermogen en is de initiële focus op de textielsector verbreed met andere arbeidsintensieve sectoren zoals de agrarische en retailsector. De investeerders van het PLWF, waaronder MN namens PMT, voeren dialoog met bedrijven in deze sectoren. In 2019 is het PLWF in dialoog geweest met drieënveertig bedrijven. Het gesprek aangaan over onder meer inkooppraktijken, ervoor zorgen dat toeleveranciers de juiste kennis en kunde in huis hebben, aangaan van een sociale dialoog en volgen welke ontwikkelingen er zijn in de daadwerkelijke uitbetaling van loon. De investeerderscoalitie heeft de voortgang van deze bedrijven beoordeeld aan de hand van een beoordelingsmethodologie voor leefbaar loon, afgestemd op de United Nations Guiding Principles.

Als erkenning voor haar pionierswerk op het gebied van leefbaar loon heeft het PLWF de wereldwijde PRI-prijs (Principles for Responsible Investments) gewonnen voor beste initiatief op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen en actief aandeelhouderschap.

Samen met onze PLWF-partners hebben we bovendien weer een jaarlijkse conferentie georganiseerd begin oktober 2019, waar we op de voortgang van het afgelopen jaar hebben geëvalueerd. Een van de uitkomsten van deze conferentie was dat meer bedrijven en meer financiële instellingen nodig zijn om sector-brede verandering op het gebied van leefbare lonen te realiseren.

CA100+

Het samenwerkingsverband Climate Action 100+, van ongeveer 370 investeerders met meer dan \$35 triljoen AUM, trekt gezamenlijk op om in gesprek te gaan met de top 100(+) ondernemingen die de grootste uitstoters van CO₂ zijn. Via deze dialoog wordt bedrijven gevraagd het thema klimaat stevig te verankeren in bestuursprocessen, CO₂-emissies terug te dringen in lijn met de doelstelling van het Parijse Klimaatakkoord en volgens het TCFD-raamwerk (Task force Climate-related Financial Disclosure) over voortgang te rapporteren.

IIGCC

De IIGCC (The Institutional Investors Group on Climate Change) is een non-profit organisatie met meer dan 190 leden, afkomstig uit verschillende landen in Europa, en samen ongeveer 28 biljoen aan beheerd vermogen vertegenwoordigend. De missie van de IIGCC is 'het mobiliseren van kapitaal voor een *low carbon future* door de stem van de belegger te versterken en samen te werken met bedrijfsleven, beleidsmakers en investeerders'. De IIGCC biedt beleggers een samenwerkingsplatform wat aanzet tot aanmoedigen van overheidsbeleid, investeringspraktijken en bedrijfsstrategieën die lange termijn klimaatrisico's- en kansen adresseren. Om de gestelde doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs te behalen heeft de IIGCC verschillende programma's gericht op het doen en publiceren van onderzoek het op het voeren van dialoog voeren met verschillende stakeholders. Dit wordt gedaan in vijf verschillende programma's: beleidsprogramma; bedrijvenprogramma; investeerdersprogramma; wereldwijde programma; vastgoedprogramma.

Karlijn van Lierop, Hoofd Verantwoord Beleggen bij MN, is in 2019 toegetreden tot het bestuur van dit orgaan. MN neemt daarmee namens PMT een actieve rol in het bewerkstelligen van een ordentelijke energietransitie, het versnellen van de transitie en het inperken van klimaatrisico's.

EUMEDION

In het verband van Eumedion werken institutionele vermogensbeheerders samen aan het toezicht op Nederlandse Beursgenoteerde ondernemingen. Eumedion behartigt de belangen van de bij haar aangesloten institutionele beleggers op het gebied van corporate governance en duurzaamheid. MN heeft namens PMT zitting in het Investment Committee en de juridische commissie van Eumedion.

DNB

PMT is via MN vertegenwoordigd in de werkgroep Klimaatrisico's van het Platform Duurzame Financiering van De Nederlandsche Bank (DNB). DNB heeft het platform opgericht om de aandacht voor duurzame financiering in de financiële sector verder te vergroten en te stimuleren. DNB constateerde dat er bij veel verschillende instellingen en in verschillende sectoren al goede initiatieven plaatsvonden. Met de komst van het platform kunnen volgens DNB banken, verzekeraars, pensioenfondsen en vermogensbeheerders makkelijker verbindingen leggen met elkaar, en met de overheid en toezichthouders om zo mogelijk ook gezamenlijk tot nieuwe duurzaamheidsinitiatieven te komen.

WERKGROEP DNB CO₂-BEPRIJZING

Als onderdeel van het Sustainable Finance Platform van DNB neemt MN namens PMT deel aan de werkgroep CO₂-beprijzing. Financiële instellingen werken in deze werkgroep gezamenlijk aan een model dat inzicht moet verschaffen in de economische effecten van een CO₂-belasting. Het doel is om eind 2020 de bevindingen van de werkgroep gezamenlijk te publiceren.

GIIN

MN is namens PMT lid van het Global Impact Investing Network. Dat is een non-profitorganisatie met als doel het vergroten van de schaal en de effectiviteit van impact investeringen wereldwijd. Impact beleggingen zijn beleggingen in bedrijven, organisaties en fondsen gericht op het oplossen dan wel voorkomen van maatschappelijke en milieuproblemen die qua rendement net zo goed presteren als 'reguliere' beleggingen. Impact investeringen kunnen plaatsvinden in zowel ontwikkelingslanden als ontwikkelde landen.

13 RICHTLIJNEN EN REGELGEVING

Ook de wetgever en toezichthouders hebben steeds meer interesse in verantwoord beleggen en de wetgeving op dit gebied neemt toe.

De meest in het oog springende verandering in 2019 was de invoering van de *herziene Aandeelhoudersrichtlijn*. Door deze nieuwe regels, die door de Europese Commissie zijn geïnitieerd, is er een aantal nieuwe verplichtingen voor grote beleggers zoals PMT. Zo zijn beleggers verplicht in een beleid op te stellen hoe ze de betrokkenheid organiseren bij de ondernemingen waar ze in zijn geïnvesteerd. PMT doet dat onder andere door het **stembeleid** en het **engagementbeleid**. Daarom laat PMT in dit jaarverslag ook zien hoe we onze betrokkenheid hebben vormgegeven in 2019.

De nieuwe richtlijn geeft aandeelhouders ook meer rechten. Zo hebben aandeelhouders het recht om het beloningsbeleid van ondernemingen vast te stellen, en in elk geval jaarlijks over het rapport hierover te stemmen. Het **betrokkenheidsbeleid** van PMT is ook terug te vinden op de website.

Voor PMT is ook de *Nederlandse Stewardship Code* van Eumedion belangrijk. In deze code spreken institutionele investeerders samen af beleid te maken over het integreren van de betrokkenheid bij Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen in de beleggingsstrategie, de vormgeving van het toezicht op Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen en het gebruik van het stemrecht.

Waar dat kan, werken we in dit toezicht samen met andere pensioenfondsen en investeerders. Het is voor PMT belangrijk als actief aandeelhouder deze verplichtingen richting de ondernemingen waarin we zijn geïnvesteerd serieus te nemen en over het beleid en de uitvoering daarvan verantwoording af te leggen.

14 COMMUNICATIE

PMT vindt het belangrijk dat de deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers in de sector Metaal en Techniek op de hoogte zijn van het beleggingsbeleid en begrijpen waarom we dit beleid voeren. Daarom zijn we er zo duidelijk en transparant mogelijk over.

VERNIEUWDE BELEGGINGSPAGINA'S OP DE WEBSITE

Op de website is een apart hoofdstuk Beleggen te vinden, waarin we uitleggen wat we willen bereiken met het beleggingsbeleid en hoe we dat doen. Daar is bijvoorbeeld te vinden hoe we hebben gestemd tijdens aandeelhoudersvergaderingen, maar ook in welke landen en bedrijven we niet meer beleggen (het uitsluitingsbeleid). Om nog meer inzicht te geven in het beleggingsbeleid publiceert PMT ook een langjarig (70 jaar) en compleet overzicht van de beleggingsresultaten.

In de eerste helft van 2019 zijn de beleggingspagina's van de website vernieuwd, inclusief een dashboard met de belangrijkste resultaten van het beleggingsbeleid en concrete voorbeelden van het beleid. De teksten zijn 3-laags ingedeeld, in lijn met de informatiegraad die ook voor Pensioen123 wordt gehanteerd (laag 1 algemene informatie, laag 2 specifieke informatie en laag 3 meer gespecialiseerde informatie). Medio 2019 is ook nog een overzicht van de ondertekende verdragen toegevoegd, evenals een overzicht van het PMT-beleid per verantwoord beleggen thema.

VEEL MEDIA-AANDACHT VOOR BELEGGINGSBELEID

PMT zoekt de media actief op. Vaak rondom pensioen gerelateerde onderwerpen, maar ook regelmatig over ons beleggingsbeleid in het algemeen en verantwoord beleggen in het bijzonder. In 2019 genereerde PMT gedurende het hele jaar regelmatig aandacht voor de nieuwe Strategische Aandelenportefeuille ontwikkelde landen. Dat bij de beleidsontwikkeling hiervan de mening van deelnemers nadrukkelijk is meegenomen, leverde veel waardering op. Verder zocht PMT de publiciteit op over onderwerpen als impactinvesteringen, de herontwikkeling van diverse vastgoedlocaties en de ondertekening van het klimaatakkoord voor de financiële sector.

Ondertekening initiatief financiële sector voor uitvoering Klimaatakkoord, 10 juli 2019

Onze deelnemers hebben steeds meer interesse in ons beleggingsbeleid. Om die reden informeren we onze deelnemers en gepensioneerden via onze nieuwsbrieven geregeld van informatie over onze beleggingen. Ook komt het beleggingsbeleid aan de orde tijdens de gepensioneerdenbijeenkomsten die we organiseren, waarbij ook gelegenheid is voor het stellen van vragen. In 2019 had PMT daarnaast regelmatig contact met maatschappelijke organisaties over het verantwoord beleggen beleid.

VERDIEPENDE GESPREKKEN MET DEELNEMERS, PENSIOENGERECHTIGDEN EN WERKGEVERS

In maart en april 2019 organiseerden we gesprekken met mensen die pensioen opbouwen bij PMT, mensen die al een pensioenuitkering ontvangen van PMT en met werkgevers die bij PMT zijn aangesloten. De nadruk in de gesprekken lag op verantwoord beleggen. Samenvattend bleek uit de gesprekken dat het beleggingsbeleid van PMT goed aansluit bij de wensen van deelnemers: een goed rendement, niet meer risico nemen dan nodig is en zoveel mogelijk verantwoord beleggen passend bij dit rendement. Een kort verslag van de bijeenkomst is [hier](#) te vinden.

SOMS GRENZEN AAN OPENHEID

Hoe open we ook willen zijn, er zijn soms grenzen. Zo publiceren we onze aandelenlijst met een half jaar vertraging omdat dit concurrentiegevoelige informatie is. Ook geven we voorafgaand aan een aandeelhoudersvergadering geen stemverklaringen af. We willen de keuze of we voor of tegen iets stemmen tot het laatste moment kunnen aanpassen op basis van actuele informatie.

PMT ONLINE PANEL

Mensen die pensioen opbouwen bij PMT of een pensioenuitkering van PMT ontvangen, kunnen via de [website](#) lid worden van het PMT Online Panel. We vragen regelmatig hun mening over onderwerpen die met pensioen te maken hebben en met het (verantwoord) beleggen beleid van PMT. Hoewel het panel geen exacte representatieve afspiegeling van het totale deelnemersbestand van PMT is, beschouwen we de uitkomsten van de peilingen wel als een duidelijk signaal van de achterban. De mening van de panelleden vormt dan ook één van de informatiebronnen voor het bepalen van beleid.

15 VOORUITBLIK

Vooruitkijkend naar de toekomst is er een aantal trends waarneembaar, waaronder toenemende wet- en regelgeving in de pensioensector ten aanzien van verantwoord beleggen. Van pensioenfondsen wordt verwacht dat zij steeds meer beschikken over instrumenten om ESG-risico's te meten en te verminderen. Ook het meten van de effecten van de beleggingsportefeuilles op milieu en samenleving wordt steeds belangrijker. Het meten van de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties is daarbij het voornaamste kader. PMT heeft op dit vlak al veel stappen gezet en zal dit ook in 2020 verder ontwikkelen.

KLIMAATSTRATEGIE: VAN VISIE NAAR BELEID EN INTEGRATIE

In vervolg op de klimaatstrategie die in 2019 is uitgewerkt, zal PMT volgend jaar verdere stappen nemen in de uitwerking van het klimaatbeleid. Zo wordt het thema klimaat steeds meegenomen bij de ontwikkeling van productstrategieën, worden de criteria voor managerselectie- en monitoring verder aangescherpt en zal PMT verder inzetten op samenwerkingsverbanden op dit thema, zoals de IIGCC.

Een ander aandachtspunt is het formuleren van reductiedoelstellingen voor de CO₂-uitstoot. Dit is in lijn met de toezeggingen die PMT heeft gedaan door ondertekening van het Commitment van de financiële sector aan het Nederlandse klimaatpakket, waarbij PMT uiterlijk eind 2022 actieplannen inclusief reductiedoelstellingen bekend moet maken voor alle relevante financieringen en beleggingen. In eerste instantie zal PMT deze voor 2020 formuleren voor intern gebruik, zodat ervaring kan worden opgedaan met de werking van deze doelstellingen. Een van de aannames is dat het verstandig zou zijn om deze te formuleren op sectorniveau, zodat rekening wordt gehouden met de verschillen in mogelijkheden tot CO₂-reductie per sector. Uitgangspunt is dat de CO₂-reductie bij voorkeur wordt behaald met engagement in plaats van uitsluiting.

Een belangrijk onderdeel van het pakket aan maatregelen om de CO₂-reductie te realiseren, vormt het dialoogprogramma. PMT zet dit middel zo efficiënt mogelijk in, waarbij duidelijke doelen worden gesteld en de resultaten worden gemeten.

Bij geplande evaluaties van beleggingscategorieën zal steeds onderzocht worden of er passende mogelijkheden zijn om klimaatrisico's binnen de categorie te beperken en/of bij te dragen aan alignment met de doelstellingen van het Parijsakkoord. Om deze activiteiten te ondersteunen wordt gewerkt in samenwerkingsverbanden zoals PCAF, de IIGCC en Climate Action 100+.

PMT zal uiterlijk eind 2020 actieplannen inclusief reductiedoelstellingen bekendmaken voor alle relevante financieringen en beleggingen.

PMT ziet de noodzaak om verdere stappen op het vlak van klimaatbeleid te zetten. Mede door de snelle ontwikkeling van meetmethodieken waarmee financiële risico's in kaart kunnen worden gebracht, zal PMT in 2020 opnieuw onderzoeken wat de meest passende methodiek is voor screening van financiële klimaatrisico's – zowel de fysieke als de transitierisico's – in de aandelenportefeuille.

UITBREIDING IMPACT INVESTERINGEN

PMT zal in 2020 concrete vervolgstappen uitwerken om de doelstelling van € 2 miljard aan impactinvesteringen per 2025 te behalen. Een belangrijke invulling daarvan wordt verwacht van de beleggingscategorie infrastructuurleningen.

DE MENING VAN DEELNEMERS TELT MEE

Deelnemers krijgen steeds meer belangstelling voor het beleggingsbeleid van PMT en voor de manier waarop we invulling geven aan verantwoord beleggen. Het aantal vragen neemt toe en het onderwerp komt ook steeds nadrukkelijker aan de orde tijdens gepensioneerdenbijeenkomsten. Het feit dat de mening van deelnemers nadrukkelijk is meegenomen bij de ontwikkeling van de PMT Strategische Aandelenportefeuille is erg gewaardeerd. Ook bij werkgevers is een stijgende interesse merkbaar, vaak ook vanuit een toenemende circulaire werkwijze in het eigen bedrijf. PMT stelt de mening van de achterban op prijs en zal ook in 2020 naar die input blijven vragen.

BIJLAGE 1: UITSLUITINGSLIJST

AANDELEN/ EQUITIES	REDEN UITSLUITING				
	Clusterwapens	Witte fosfor	Dialogo niet succesvol	Nucleaire wapens	Antipersoonsmijnen
Anhui GreatWall Military Ltd					
Ashot -Ashkelon Industries Ltd					
BAE Systems PLC					
Bharat Dynamics					
China Aerospace International Holdings Ltd					
China Spacesat Co Ltd					
Dassault Aviation					
Elbit Systems Ltd					
Gail India					
General Dynamics Corp					
Hanwha Aerospace Co. Ltd.					
Hanwha Chemical Corporation					
Hanwha Corp					
Hanwha Life Insurance Co. Ltd.					
Huaneng Power International					
L&T Finance Ltd					
Ltd					
Larsen & Toubro Ltd					
Larsen & Toubro Infotech Ltd					
LIG Nex1 Co. Ltd.					
MindTree Limited					
Nelco Limited					
Norinco International Cooperation Ltd					
Poongsan Corp					
Poongsan Holdings Corp					
S&T Dynamics Co. Ltd.					
S&T Holdings Co. Ltd.					
Tata Power Company Limited					
Tauron Polska					
Thales					
Walchandnagar Industries Limited					
Walmart					

LANDEN	REDEN UITSLUITING		
	Wapenembargo	Aandelenstop	Reisverbod
Centraal-Afrikaanse Republiek/ Central African Republic			
Iran			
Libië/Libya			
Myanmar			
Noord-Korea/ North Korea			
Soedan/Sudan			
Somalië/Somalia			
Syrië/Syria			
Venezuela			
Wit-Rusland/ Belarus			
Zimbabwe			
Zuid-Soedan/South Sudan			

BIJLAGE 2: TCFD-RAPPORTAGE

GOVERNANCE, BESTUURLIJK OVERZICHT

De eindverantwoordelijkheid voor het algehele beleggingsbeleid ligt bij het bestuur van PMT. De beleggingscommissie van PMT is verantwoordelijk voor het in kaart brengen van klimaatgerelateerde risico's en kansen die raken aan de beleggingen van PMT en adviseert het bestuur daaromtrent.

De beleggingscommissie van PMT wordt geïnformeerd en geadviseerd over aspecten die raken aan klimaatrisico's en -kansen door de afdeling Verantwoord Beleggen van MN. De voorzitter van de beleggingscommissie neemt deel in trajecten die raken aan Klimaatrisico's en -kansen. De CIO van PMT was betrokken bij de totstandkoming van het commitment van de financiële sector aan het Nederlandse klimaatakkoord.

Het fiduciaire beheer van de beleggingsportefeuille van PME ligt bij MN. De Chief Investment Officer (CIO) van MN, is voorzitter van de interne MN stuurgroep over klimaatrisico's en -kansen. Managementleden van de vermogensbeheer- en strategie-afdelingen zijn vertegenwoordigd in de stuurgroep. De stuurgroep coördineert het werk van een ondersteunende expertwerkgroep op het gebied van klimaatrisico's en -kansen. Deze expertwerkgroep heeft vertegenwoordigers uit de gehele investeringsketen. De CIO van MN was tot augustus 2019 vicevoorzitter van het bestuur van de Institutional Investor Group on Climate Change (IIGCC). Deze rol is overgenomen door het hoofd verantwoord beleggen.

STRATEGIE PMT

PMT nam in 2018 in het strategisch beleggingskader beginselen op met betrekking tot klimaatverandering. In de hele beleggingsketen worden klimaatrisico's en kansen meegenomen.

KLIMAATRISICO'S EN -KANSEN

PMT ziet vanuit twee invalshoeken aanleiding om rekening te houden met klimaatverandering in de portefeuille; vanuit de wens om bij te dragen aan een leefbare wereld en vanuit de wens om financiële risico's te beperken. De financiële risico's zijn te verdelen in transitierisico's en fysieke risico's. Transitierisico's hangen vooral samen met de gevolgen van een stringenter klimaatbeleid, wat nodig is om de doelstellingen van het Parijsakkoord te kunnen behalen. Kosten voor bedrijven kunnen bijvoorbeeld oplopen als gevolg van hogere CO₂-belastingen en investeringen gerelateerd aan fossiele brandstoffen dienen mogelijk vervroegd te worden afgeschreven indien wordt overgestapt op schone energiebronnen. Fysieke risico's hangen samen met de gevolgen van een temperatuurstijging op aarde. De financiële prestaties van organisaties worden bijvoorbeeld beïnvloed door veranderingen in de beschikbaarheid en kwaliteit van water, voedselveiligheid en extreme temperatuurveranderingen. Transitierisico's voor PMT zijn door MSCI in kaart gebracht.

INVESTERINGSKANSEN

Naast de klimaatgerelateerde risico's ziet PMT ook duidelijke investeringskansen. PMT geeft hier vorm aan door een impactinvesteringsprogramma via het kader positieve impact die bijdragen aan de Sustainable Development Goals (SDG's), de zogenaamde Sustainable Development Investments. Hierin zijn verschillende thema's gedefinieerd waarin er twee raken aan investeringskansen voor klimaat:

- Energietransitie
- Circulaire economie

IMPACT OP DE BEDRIJFSVOERING, STRATEGIE EN FINANCIËLE PLANNING

In het verantwoord beleggingsbeleid van PMT is beschreven op welke manier PMT wil omgaan met klimaatrisico's en -kansen. PMT heeft dit beleid in elke stap in de investeringsketen verankerd.

INVESTMENT BELIEFS

In het *Strategisch Beleggingskader* van PMT staan de beleggings-, uitvoerings- en risicomanagementbeginselen. Twee beleggingsbeginselen vormen de basis voor verantwoord beleggen. Het eerste beleggingsbeginsel stelt dat PMT met zijn beleggingen invloed heeft op de reële economie en de samenleving. Met de opname van dit beginsel kan PMT principieel verantwoordelijkheid nemen voor de gevolgen van zijn investeringen op de reële wereld. Het vormt hiermee de basis voor het rekening houden met de invloed van beleggingskeuzes op de wereld.

Het tweede beleggingsbeginsel stelt dat PMT ervan overtuigd is dat alleen beleggingen die rekening houden met duurzaamheid, oftewel Environmental, Social en Governance-factoren (ESG), op de lange termijn rendabel zijn. Schadelijke gevolgen van een economische activiteit kunnen niet voor onbepaalde tijd op mens, maatschappij en milieu afgewenteld worden.

PMT heeft een risicomanagementbeginsel opgenomen dat relateert aan de impact van klimaatverandering op de beleggingen van PMT. PMT monitort expliciet ESG-risico's: de risico's van een veranderende wereld op de beleggingen van PMT. Hieronder vallen in ieder geval financiële schade door regulering of ander overheidsingrijpen, financieel risico als gevolg van klimaatverandering en disruptieve economische veranderingen. De opname van de hierboven beschreven beginselen in de beleggingsbeginselen stelt PMT in staat om hier in de rest van de investeringsketen op voort te bouwen. De volgende processen dragen bij aan het identificeren van klimaatrisico's en -kansen.

STRATEGIEVORMING

PMT heeft de volgende maatregelen genomen om de risico's die samenhangen met klimaatverandering te beperken:

- Screening van vermogensbeheerders op ESG-factoren, waarbij de integratie van klimaataspecten in het beleggingsbeleid en de rapportage hierover worden meegenomen.
- Impactinvesteringen in het thema energietransitie. Sinds 2016 heeft PMT een 'Kader Positieve Impact'. Daarmee wordt het impactinvesteringsprogramma, waaronder het thema en de bijdrage aan de energietransitie vormgegeven.
- In 2018 heeft PMT een nauwkeurige selectie gedaan in welke ondernemingen wel en niet wordt belegd, en randvoorwaarden gesteld aan bedrijven om in de aandelenportefeuille opgenomen te worden. PMT wil dat ondernemingen hun bedrijfsvoering op een goede manier vormgeven, en daarbij rekening houden met E, S, en G. De helft van de bedrijven in de standaard benchmark voldoet aan de vereisten, ongeveer 800 van de 1600 bedrijven zijn in de selectie gekomen als PMT-belegging. Hoe bedrijven omgaan met klimaatverandering is hierin een belangrijke voorwaarde.
- Een screening in de EMD-portefeuille op basis van het landenraamwerk, waarin klimaatrisico's worden meegenomen.
- Engagement. MN voert namens PMT een dialoog met tien bedrijven uit de aandelenportefeuilles die, in absolute zin, veel bijdragen aan de CO₂-voetafdruk van de portefeuille. MN doet dit in samenwerking met Climate Action 100+.
- Verplichtstelling van deelname aan de duurzaamheidsbenchmark GRESB voor investeringen in vastgoed.

In 2019 werden verschillende strategieën herzien waarin in meer detail dan voorheen is uitgewerkt op welke wijze wordt omgegaan met klimaatrisico's en -kansen. Zo is in de nieuwe beleggingsstrategie die is opgesteld voor infrastructuur aandelen vastgesteld dat er naar wordt gestreefd om de helft van de beleggingen in deze categorieën te investeren in het thema energietransitie. Middels deze investeringen is de verwachting dat een bijdrage geleverd kan worden aan de reductie van de uitstoot van CO₂.

WEERBAARHEID STRATEGIE MET INACHTNEMING VAN VERSCHILLENDE KLIMAATSCENARIO'S

PMT liet een scenario-analyse uitvoeren voor haar portefeuille door MN, in samenwerking met Carbon Delta. Carbon Delta is in 2019 overgenomen door MSCI, daarom spreken we in deze rapportage van MSCI. De inzet was om op een toekomstgerichte manier de klimaatgerelateerde kansen en risico's in kaart te brengen. Het is een instrument om de robuustheid van de portefeuille in kaart te brengen in het licht van mogelijke variaties in de toekomst. Scenario-analyse geeft extra inzicht in de risico's van de portefeuille en ondersteunt de besluitvorming voor maatregelen om klimaatgerelateerde kansen en risico's te kunnen beheersen.

METHODOLOGIE

De methodologie van MSCI brengt de mogelijke positieve en negatieve impact op de bedrijfswaardering als gevolg van klimaatgerelateerde transitierisico's in kaart. Het gaat uit van scenario's waarbij de opwarming van de aarde gemiddeld 1,5 graden Celsius, 2 graden Celsius en 3 graden Celsius is. Mondiaal is afgesproken in het Parijs klimaatakkoord om de gemiddelde temperatuurstijging onder de 2 graden te houden. Boven de twee graden neemt de ernst van fysieke effecten toe (extreme droogte, extreme regenval, kans op overstromingen) en wordt de impact van klimaatverandering op natuurlijke systemen die cruciaal zijn voor leven op aarde groter en onzekerder.

MSCI schat de potentiële kosten in die een bedrijf moet maken om in de toekomst aan klimaatwet- en regelgeving te voldoen op basis van de beleidsplannen van het land waarin het bedrijf productie heeft. Hoe groter het verschil met het huidige scenario-pad hoe meer beleidsmaatregelen er in theorie nodig zijn om het nieuwe pad te bereiken. Een 1,5-gradenpad vraagt daarom verdergaande beleidsmaatregelen van overheden dan een 3-gradenscenario. Op basis van de beleidsmaatregelen rekent MSCI emissieplafonds uit per bedrijf die het gebruikt om de impact op de marktwaardering van een bedrijf te berekenen. Een belangrijke aanname van MSCI is dat er sprake is van een ordentelijke en geleidelijke transitie. Op het moment dat de transitie, als gevolg van bijvoorbeeld snelle materialisatie van fysieke risico's of politieke of publieke onrust, gepaard gaat met stress, kunnen de transitiekosten vele malen hoger zijn.

Naast de impact op de bedrijfswaardering als gevolg van klimaatgerelateerde transitierisico's, heeft MSCI ook een aanzet gedaan om zowel de fysieke risico's als de klimaatgerelateerde kansen in kaart te brengen. Data rondom klimaatgerelateerde transitiekosten is sterk in ontwikkeling en niet altijd compleet. De resultaten zijn afhankelijk van zowel bedrijfsspecifieke factoren als omgevingsfactoren, waardoor de uitkomsten jaar op jaar sterk uiteen kunnen lopen. Voor dit jaar is de data voor fysieke risico's nog dermate onzeker bevonden door fiduciair manager MN dat deze niet gepubliceerd wordt. Daarnaast kunnen nieuwe inzichten leiden tot aanpassingen in het model wat de vergelijkbaarheid met eerdere jaren bemoeilijkt. Daarom is het belangrijk om de grote mate van onzekerheid rondom de uitkomsten te onderstrepen. Het betreft een 'best effort' op van analytische tools die PMT op dit moment ter beschikking heeft.

De opwarming van de aarde is maatschappelijk onwenselijk. Klimaatgerelateerde risico's ziet PMT als generieke en systemische risico's die ingeperkt moeten worden. In deze rapportage kijken we alleen naar de transitierisico's van de portefeuille van PMT. Klimaatgerelateerde risico's zoals fysieke risico's worden om de eerder genoemde reden in deze rapportage niet meegenomen.

UITKOMSTEN MSCI (CARBON DELTA)

De hier gerapporteerde uitkomsten behelzen uitsluitend de transitierisico's. De analyse van de fysieke kosten van klimaatverandering en klimaatgerelateerde kansen zijn, zowel qua data als qua methodologie, dermate onzeker dat er vooralsnog voor gekozen is om niet over deze uitkomsten te rapporteren. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het geschatte effect op de waardering van de bedrijfsobligatie en aandelenportefeuilles van PMT weer als gevolg van klimaatrisico's bij een geleidelijke en ordentelijke transitie. Deze berekening is voor drie verschillende klimaatscenario's uitgevoerd. In tegenstelling tot de transitierisico's zullen de fysieke risico's naar verwachting hoger worden bij scenario's waar uitgegaan wordt van een grotere temperatuurstijging.

TRANSITIERISICO'S EN -KANSEN PER SCENARIO EN BELEGGINGSCATEGORIE IN 2019

SCENARIO		IMPACT RISICO'S	IMPACT KANSEN
3°-scenario	Aandelen ontwikkelde landen	1% - 2%	0% - 1%
	Aandelen opkomende landen	2% - 3%	0% - 1%
	Bedrijfsobligaties	0% - 1%	-
2°-scenario	Aandelen ontwikkelde landen	6% - 7%	4% - 5%
	Aandelen opkomende landen	8% - 9%	3% - 4%
	Bedrijfsobligaties	3% - 4%	-
1,5°-scenario	Aandelen ontwikkelde landen	10% - 11%	8% - 9%
	Aandelen opkomende landen	10% - 11%	5% - 6%
	Bedrijfsobligaties	4% - 5%	-

- Uit de analyse blijkt dat klimaatgerelateerde financiële transitierisico's stijgen in scenario's waarin de huidige CO₂-uitstoot meer beperkt moet worden, zoals in de 2-graden- en 1,5-graden-Celsius-scenario's. Bedrijven moeten daardoor sneller omschakelen naar andere productietechnieken of krijgen te maken met andere verdienmodellen. Dat brengt naar verwachting meer kosten met zich mee. De gebruikte methodologie brengt alleen de kosten in kaart. PMT vindt het van belang om te benadrukken dat de overgang naar een koolstofarme economie ook kansen met zich meebrengt. De transitierisico's voor de obligatie- en aandelenportefeuilles zijn toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van wijzigingen in de methodologie. De prijzen voor CO₂-uitstoot die gehanteerd worden om de mogelijke impact te berekenen zijn verhoogd, wat naar mening van de makers van het model de huidige verwachtingen beter reflecteert.
- In het kader van vergelijkbaarheid heeft MSCI het transitierisico voor 2017 en 2018 ook berekend op basis van het aangepaste model. Hieruit blijkt dat het transitierisico 2019 per saldo niet sterk is veranderd ten opzichte van 2018. In een tweegradenscenario is het transitierisico voor de aandelen ontwikkelde landen portefeuille gestegen van 5,8% (2018) naar 6,6% (2019). Voor de opkomende landen aandelenportefeuille daalde het risico van 9,5% (2018) naar 8,1% (2019).
- De risico's zijn het grootst in de opkomende landen aandelenportefeuille. Binnen de bedrijfsobligatieportefeuilles zijn de risico's relatief beperkt. Dit komt omdat obligaties een beperkte looptijd hebben en omdat obligatiehouders als eerste recht op terugbetaling hebben als er financiële problemen zijn bij een bedrijf. De impact op obligaties is echter wel fors toegenomen ten opzichte van vorig jaar als gevolg van de aangepaste meetmethodiek. Om deze reden is het risico voor de obligatieportefeuille nu toegevoegd in de tabel.
- Als eerder in deze rapportage aangegeven kan de transitie ook kansen met zich meebrengen, waardoor risico's kunnen worden gemitigeerd. Voor bedrijfsobligaties zijn de kansen niet meegenomen gezien de geringe kansen die uit de data van MSCI naar voren komen voor deze beleggingscategorie.
- De portefeuille-brede effecten maskeren significante sectorale verschillen. Vooral de sectoren energie, luchtvaart, maritiem transport, bouw en materialen en nutsbedrijven kennen hoge risico's. Tevens zijn er significante uitschieters op bedrijfsniveau in zowel positieve als negatieve zin. PMT heeft aandacht voor zowel de risico's die deze sectoren meebrengen als de kansen die in deze sectoren ontstaan.

- De fysieke risico's van klimaatverandering zijn niet op portefeuilleniveau in kaart gebracht vanwege ontoereikende data. De inschatting van PMT is echter dat deze risico's groter zijn dan de risico's die gepaard gaan met een overgang naar een 2-graden-Celsius-pad zoals dat is afgesproken in het Klimaatakkoord van Parijs.

INTEGRAAL RISICOMANAGEMENT

Klimaatrisico's zijn opgenomen in de beleggingsbeginselen van PMT en vanuit deze basis identificeert, beoordeelt en beheerst PMT klimaatgerelateerde risico's door verschillende processen.

BEHEERSING EN IDENTIFICATIE

Klimaatrisico's worden geïdentificeerd en beheerst via verschillende reguliere processen in de investeringsketen. MN doet kennis op door onder andere het participeren in werkgroepen en bestuur van IIGCC, deelname aan seminars waar kennis over klimaatrisico's wordt uitgewisseld, het deelnemen in panels over klimaatrisico's, het lidmaatschap van diverse expert-organisaties zoals de IIGCC en de PRI, het ondersteunen en sponsoren van de DNB klimaatrisico-werkgroep en met het onderhouden van contact met peers. De op deze manier verkregen inzichten worden als input gebruikt bij de herziening van beleggingscategorieën. Klimaatrisico's worden op deze manier integraal meegenomen.

MANAGERSELECTIE & -MONITORING

PMT heeft een eigen ESG-questionnaire waarop externe vermogensbeheerders dienen te reageren. Hiermee wordt gekeken of er voldoende kennis is over de CO₂-intensiteit van de portefeuilles die zij beheren. PMT ziet erop toe dat (externe) vermogensbeheerders op dezelfde manier met verantwoord beleggen omgaan als PMT. Bij de selectie- en monitoring van externe vermogensbeheerders wordt daarom een Planet-score gegeven, waarbij punten worden toegekend aan het niveau van beleid, de klimaatintegratie en -rapportage.

Voor vastgoedmanagers is deelname aan de duurzaamheidsbenchmark GRESB verplicht. Voor vermogensbeheerders in andere beleggingscategorieën wil PMT dat deze ondertekenaar zijn van de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI), een duidelijk klimaatbeleid hebben en een goed proces van klimaatintegratie hanteren beleggingen. Hier wordt jaarlijks op gemonitord.

BELEGGINGSBESLISSINGEN & DIALOOGPROGRAMMA

In de afgelopen periode werd een scherpe dialoog gevoerd met tien bedrijven uit de aandelenportefeuilles die, in absolute zin, veel bijdragen aan de CO₂-voetafdruk van de portefeuille. Dit wordt gedaan in samenwerking met het Climate Action 100+ initiatief, het grootste gecoördineerde gezamenlijke klimaatdialooginitiatief tot nu toe. Deelnemers zijn leden van verschillende klimaatnetwerken van institutionele beleggers zoals de International Investor Group on Climate Change (IIGCC). De Climate Action 100+ Group van 310 beleggers (gezamenlijk goed voor meer dan € 40.000 miljard belegd vermogen) trekt gezamenlijk op om in gesprek te gaan met de top 100 ondernemingen die de grootste uitstoters van CO₂ zijn.

Namens PMT wordt de bedrijven gevraagd het thema klimaat stevig te verankeren in bestuursprocessen, CO₂-emissies terug te dringen in lijn met de doelstelling van het Parijse Klimaatakkoord en volgens het TCFD-raamwerk over voortgang te rapporteren. PMT brengt in kaart in hoeverre bedrijven voortgang laten zien. PMT kan ertoe besluiten om bedrijven die onvoldoende voortgang tonen na een aanhoudende dialoog, of naar de toekomst toe geen duidelijke strategie hebben om door de energietransitie te navigeren, uit te sluiten. PMT heeft in 2019 op deze gronden besloten drie bedrijven uit te sluiten.

Krediet- en aandelenanalisten nemen klimaat- en ESG-factoren mee in bedrijf- en sectoranalyses. Aan de kredietkant worden ‘bondholder engagement’-gesprekken gevoerd tijdens roadshows, landenbezoeken en conference calls. Onderdeel van het gesprek betreft bijvoorbeeld het gebruik van hernieuwbare energie.

ORGANISATIE VAN HET RISICOMANAGEMENT

Risicobeheersing is een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering van pensioenfondsen en uitvoerders en is gestoeld op het 3LoD-model. De primaire verantwoordelijkheid voor de beheersing van risico's ligt bij de verantwoordelijke risiconemers zoals portfolio-managers (1e lijn). De afdeling Risk Management & Compliance vormt binnen MN de tweede lijn en stelt mede de kaders en richtlijnen op waarbinnen de risico's beheerst moeten zijn. Controle op naleving van de beheersing en het uitvoeren van onafhankelijke monitoring van de risico's vormt eveneens onderdeel van de taken van de afdeling Risk Management & Compliance. Vanuit de afdeling Audit (derde lijn) wordt controle op beide beheersingslijnen gehouden.

MEETEENHEDEN, DOELSTELLINGEN EN RESULTATEN

PMT heeft verschillende meeteenheden en doelstellingen die relateren aan klimaatrisico's en -kansen en rapporteert hierover in reguliere rapportages.

GEBRUIKTE MEETEENHEDEN

PMT brengt klimaatrisico's en -kansen in de portefeuilles in kaart aan de hand van de onderstaande meeteenheden.

KLIMAATGERELATEERDE RISICO-INDICATOREN

PMT maakt gebruik van de volgende klimaatgerelateerde risico-indicatoren:

- PMT meet de CO₂-voetafdruk voor scope 1 en 2 van haar aandelenportefeuilles.
- De klimaatrisico-indicatoren van MSCI ESG Research (Carbon Emissions, Product Carbon Footprint, Raw Materials and Sourcing, Water Stress, Biodiversity and Land use).
- De mogelijke negatieve impact op de waardering van de aandelen en obligatieportefeuilles als gevolg van toekomstige wet- en regelgeving (transitierisico's) volgens de methodologie van MSCI.
- De mogelijke negatieve impact op de waardering van de aandelen en obligatieportefeuilles als gevolg van veranderingen in de fysieke leefomgeving (fysieke risico's) volgens de methodologie van MSCI.

KLIMAATGERELATEERDE KANS-INDICATOREN

PMT doet investeringen met impact en investeert in beleggingen die bijdragen aan de Sustainable Development Goals van de VN.

- Impactbeleggen richt zich op investeringen die een bijdrage leveren aan het oplossen van sociale en milieuvraagstukken. De hoeveelheid impactinvesteringen wordt uitgedrukt in miljoenen euro's. Tevens wordt de bijdrage aan de energietransitie (hoeveelheid geproduceerde schone energie) in kaart gebracht.
- Investerings in de Sustainable Development Goals worden Sustainable Development Investments (SDI's) genoemd. De hoeveelheid SDI-beleggingen wordt uitgedrukt in miljoenen euro's en percentage van de totale portefeuille.

DE CARBON FOOTPRINT VAN PMT

In 2014 heeft PMT zich verbonden aan de Montreal Carbon Pledge. Daarmee committeert PMT zich aan het meten en ontsluiten van de carbon footprint van de portefeuilles. Het bedrijf ISS Ethix meet de carbon footprint van PMT.

De uitstoot-intensiteit van de gehele aandelenportefeuille van PMT is in vergelijking met de meting van 2018 met 3,1% gestegen. Dit is het eerste jaar sinds dat de carbon footprint wordt gemeten dat de uitstoot-intensiteit van aandelenportefeuille is toegenomen.

	2015	2016	2017	2018	2019
Assets (miljoen euro)	16.095	17.951	20.167	21.178	17.185
Emission Exposure (tCO ₂ e) Scope 1 en 2	3.728.640	3.636.513	3.967.801	3.748.631	3.135.249
Uitstoot (kgCO ₂ e/100 EUR)	23,2	20,3	19,7	17,7	18,2
Verandering t.o.v. vorige meting		-12,5%	-2,8%	-10,2%	3,1%
Verandering t.o.v. meting 2015		-12,5%	-15,0%	-23,6%	-21,2%
Out/Under Performance t.o.v. Benchmark	4,0%	5,2%	-0,5%	1,7%	7,6%

Bovenstaande tabel laat zien dat tussen 2018 en 2019 de totale uitstoot van de portefeuille met bijna 615.000 tCO₂e is afgenomen. Tegelijkertijd is de uitstoot-intensiteit echter toegenomen van 17,7 naar 18,2 kgCO₂e/100 geïnvesteerde euro's. De verklaring hiervoor is dat de waarde van de portefeuille in dezelfde periode procentueel sterker is afgenomen dan de uitstoot.

GENORMALISEERDE CO₂-VOETAFDRUK

Om de berekening van de uitstoot hierop te corrigeren kan de uitstoot-intensiteit berekend worden op basis van een genormaliseerd vermogen waarbij de waardeverandering als gevolg van het behaalde beleggingsrendement buiten beschouwing wordt gelaten.

- Het voordeel van deze berekening is dat de bewegelijkheid van de markt geen invloed heeft op de gemeten CO₂-uitstoot van de portefeuille.
- Het nadeel is dat er geen rekening wordt gehouden met de relatie tussen de economische groei en CO₂-uitstoot. Bij economische groei neemt de productie door ondernemingen toe, wat waarschijnlijk gepaard gaat met hogere CO₂-uitstoot.

De koersbewegingen van de aandelenportefeuille hebben afgelopen jaar een negatieve invloed gehad op de uitstoot-intensiteit. Over de gehele meetperiode, 2015-2019, hebben koersbewegingen echter een positieve invloed gehad op de uitstoot-intensiteit van de aandelenportefeuille van PMT. Onderstaande tabel laat zien dat de genormaliseerde carbon footprint sinds 2017 een stuk hoger ligt dan de daadwerkelijke carbon footprint.

	2015	2016	2017	2018	2019
Assets (miljoen euro)	16.095	17.951	20.167	21.178	17.185
Genormaliseerde assets (miljoen euro)	16.095	17.901	18.179	17.113	13.655
Uitstoot (kgCO ₂ e/100 EUR)	23,2	20,3	19,7	17,7	18,2
Genormaliseerde Uitstoot (kgCO ₂ e/100 EUR)	23,2	20,3	21,8	21,9	23,0

OVERIGE DOELSTELLINGEN EN RESULTATEN

- In 2018 heeft PMT zich gecommitteerd aan het klimaatakkoord voor de financiële sector. PMT verbindt zich daarmee aan de doelen van het ontwerpakkoord ten aanzien van de vermindering van de uitstoot van CO₂. De sector gaat vanaf 2020 rapporteren over de klimaatimpact van financieringen en beleggingen en heeft uiterlijk in 2022 actieplannen opgesteld om deze te beperken.
- PMT heeft zichzelf ten doel gesteld om in 2025 € 2 miljard aan nieuwe impactinvesteringen te hebben gedaan. Eind 2018 bedroeg de Net Asset Value van de impactinvesteringen van PMT € 910 miljoen euro; eind 2019 was dat € 1.137 miljoen.

BIJLAGE 3: ONDERTEKENDE VERDRAGEN EN INITIATIEVEN

PMT wil het verantwoord beleggen beleid ook invullen via de ondertekening of ondersteuning van daarop aansluitende verdragen, principes en initiatieven op het gebied van verantwoord beleggen. Daarmee kunnen we invloed uitoefenen op bedrijven en landen waarin we beleggen waarbij we aansluiting zoeken bij (internationaal) richtlijnen. Het ondertekenen of ondersteunen van een verdrag, principe of initiatief betekent dat we ons houden aan de daarin gemaakte afspraken.

ONDERTEKENDE VERDRAGEN, PRINCIPES EN INITIATIEVEN PER 31 DECEMBER 2019:

- Access to Medicine Index
- Bangladesh investor letter
- Call for Action Impact Investing VBDO
- Commitment financiële sector aan het Nederlandse Klimaatakkoord
- Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) voor Pensioenfondsen
- Corporate Human Rights Benchmark
- Dodd Frank Act Section 1502 Investor Statement: conflict minerals disclosure
- Dutch Carbon Pledge
- Dutch Stewardship Code
- Duurzame kleding en textiel (IMVO Convenant)
- Free, prior and informed consent (FPIC)
- G20 letter on climate change
- Global investor statement governments on Climate Change
- Green Bonds & Climate Bonds
- Index Initiative
- World Benchmark Alliance
- Institutional investment into the Sustainable Development goals
- International Labour Organisation conventions
- Investor support for Aligning Sustainability standards in Europe
- Investors release statement in response to the September 2016 Tampaco Foils Ltd. factory fire/building collapse in Bangladesh
- Know the Chain investor Statement
- Letter of Support EU research project Carbon Risk Assessment “2 degree ready target” for Real Estate / inclusion GRESB benchmark reporting
- Montréal Carbon Pledge
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises
- Paris Pledge for Action
- Portfolio decarbonization coalition
- PRI Investor Working Group on Sustainable Palm Oil
- PRI Statement on ESG in Credit Ratings
- Principles for Responsible investment
- Public Letter to TSE on Corporate Reporting
- Rio Declaration
- Task force on climate-related financial disclosures
- The tobacco-free finance pledge
- United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights
- Universal Declaration of Human Rights
- US Stewardship Principles for Institutional Investors

BEGRIPPENLIJST

Aandelenindex

Een aandelenindex is een gewogen gemiddelde van een aantal belangrijke aandelen. Vaak zijn dit de grootste aandelen van een beurs, zoals de AEX in Nederland. Ook is het mogelijk dat er een 'mandje' van aandelen uit een bepaalde sector wordt gemaakt. De gezamenlijke prestatie van deze aandelen geeft een goede indicatie van trends in de markt waartoe de aandelen behoren. Ook is het een goede maatstaf om het succes van aandelenportefeuilles te meten. PMT heeft per eind 2018 voor aandelen ontwikkelde landen een eigen index samengesteld. Deze index heet de PMT Strategische Aandelenportefeuille.

Actieve beleggingen

Actieve beleggingen zijn beleggingen die actief worden beheerd. Dat wil zeggen dat vermogensbeheerders een beter rendement proberen te behalen dan de markt die zij volgen. Dit brengt doorgaans meer kosten met zich mee dan passieve beleggingen, waarbij het de vraag is of het ook echt lukt om de markt te verslaan.

Circulaire economie

Een economisch systeem waarbij herbruikbaarheid van producten en grondstoffen voorop staat en waarbij er zo min mogelijk afval wordt geproduceerd. Dat is anders dan nu vaak gebeurt, waarbij grondstoffen worden omgezet in producten die aan het einde van hun levensduur worden vernietigd.

Class action

In de wetgeving is een class action of een representatieve actie een vorm van een rechtszaak waar een grote groep mensen en/of institutionele beleggers collectief een vordering bij de rechter brengen of waar een klasse van verdachten vervolgd worden.

CO₂-uitstoot

De uitstoot van het broeikasgas kooldioxide (CO₂). Als gevolg van menselijke activiteiten is de hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer extreem sterk toegenomen. Door die toename verandert het klimaat van de aarde.

CO₂-voetafdruk aandelenportefeuille PMT

Een milieumaat die aangeeft hoe hoog de CO₂-uitstoot van de aandelenportefeuille van PMT is.

Compliance

Compliance is de functie binnen een organisatie die toeziet op naleving van wetten en regels die te maken hebben met de bevordering en handhaving van de integriteit en professionaliteit van een organisatie en zijn bestuurders en medewerkers met als doel compliance risico's te beheersen en eventueel daaruit voortvloeiende schade te voorkomen dan wel te beperken.

ESG-criteria (in het Engels aangeduid als environmental, social and governance-criteria)

Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur.

Global Compact

De Global Compact is een speciaal programma van de Verenigde Naties voor internationale bedrijven. Bedrijven die hier aan meedoen onderschrijven tien principes op het gebied van milieu, mensenrechten, ketenbeheer en integriteit die duurzame ontwikkeling van de wereld moeten bevorderen.

(Corporate) governance

Bij governance gaat het om hoe een onderneming wordt bestuurd. Belangrijk is hoe een onderneming efficiënt en verantwoord wordt geleid waarbij het vooral ook gaat om de relatie met de belangrijkste belanghebbenden zoals de aandeelhouders, werknemers, klanten en de samenleving.

Dialoogbeleid (engagementbeleid)

Het beleid van een pensioenfonds om belangrijke thema's, belangen en standpunten met bedrijven te bespreken waarin wordt belegd om hen tot verbeteringen te stimuleren.

Energietransitie / inclusieve energietransitie / klimaattransitie

Dit is een beleidsdoel van de internationale gemeenschap, vastgelegd in het Klimaatakkoord van Parijs (2015) om van fossiele brandstoffen over te stappen naar volledig duurzame energiebronnen zoals zonne- en windenergie. PMT is voorstander van een zogenaamde 'inclusieve' transitie. Dat wil zeggen dat bedrijven ook hun medewerkers moeten betrekken bij deze overgang, bijvoorbeeld door omscholing: een transitie *inclusief* medewerkers.

Externe vermogensbeheerder / externe manager

Partij met een specifieke deskundigheid die namens PMT belegt.

ILO-normen

Normen van de International Labour Organisation, de organisatie werkt aan de verbetering van de positie van werkende mensen. Dat doet zij door het opstellen van een stelsel van internationale arbeidsnormen, vastgelegd in verdragen en aanbevelingen.

Impact beleggen

Investerings die gericht zijn op het realiseren van een positieve maatschappelijke gevolgen in aanvulling op een verantwoord rendement. Internationaal wordt er gesproken over 'impact investments'.

Institutionele belegger

Een institutionele belegger is een zeer grote, professionele belegger zoals een pensioenfonds, een verzekeringsmaatschappij of een beleggingsmaatschappij.

Integriteit

Handhaven van algemene of professionele sociale en ethische normen en waarden.

Ketenverantwoordelijkheid / ketenbeheer

Verantwoordelijkheid voor maatschappelijk verantwoord ondernemen in de hele keten van leveranciers en toeleveranciers.

Klimaatakkoord Parijs (2015)

Internationaal verdrag dat tijdens de internationale klimaatconferentie is gesloten waarin afspraken worden gemaakt over de uitstoot van broeikasgassen (CO₂) zodat de klimaatopwarming beperkt blijft tot 1,5 tot 2 graden Celcius.

Leefbaar loon

Het minimuminkomen dat een werknemer nodig heeft om aan zijn of haar basisbehoeften te kunnen voldoen én aan de basisbehoeften van zijn of haar gezin, inclusief een bepaald besteedbaar inkomen. Dit loon moet een werknemer verdienen tijdens wettelijke werktijdenlimieten (zonder overwerk).

Negatieve screening

Bij negatieve uitsluiting worden geen aandelen in de portefeuille opgenomen die iets te maken hebben met activiteiten die een belegger wil vermijden. PMT sluit bijvoorbeeld bedrijven die behoren tot de 10% bedrijven met de laagste ESG-scores uit.

OESO-richtlijnen

De OESO-richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling waar ontwikkelde en opkomende economieën lid van zijn, maken duidelijk wat er van bedrijven verwacht wordt bij het internationaal zakendoen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden mogelijkheden en instrumenten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid of milieu.

Ontwikkelde markten / ontwikkelde landen

Effectenbeurzen van landen die economisch gezien een grote rol spelen in de wereld.

Opkomende markten / opkomende landen

Effectenbeurzen van landen die economisch gezien nog een relatief kleine rol spelen maar waarvan verwacht mag worden dat deze rol in de toekomst aanzienlijk groter zal worden.

Passieve beleggingen

Bij passieve beleggingen is het uitgangspunt dat de markt niet kan worden verslagen. Er wordt geprobeerd om een vergelijkbaar rendement als de markt te behalen. Dit is doorgaans goedkoper dan het actief beheren van beleggingen.

PMT Online Panel

Panel dat bestaat uit mensen die nog pensioen opbouwen bij PMT en uit pensioengerechtigden van PMT die ongeveer elk kwartaal digitaal hun mening geven over verschillende onderwerpen. Iedereen die pensioen opbouwt of ontvangt via PMT kan lid worden. Belangstellenden kunnen zich aanmelden via de website van PMT.

Positieve screening

Het opnemen van de best presterende bedrijven op ESG-gebied in de aandelenportefeuille.

PRI / UNPRI

Principles for Responsible Investment van de United Nations (Verenigde Naties). Principes voor verantwoord beleggen die in samenspraak met de beleggingssector zijn ontwikkeld. Bij de PRI zijn zo'n 1900 institutionele beleggers wereldwijd aangesloten.

Remuneratie / remuneratiebeleid

Het beloningsbeleid van een onderneming: salarissen, vergoedingen, bonusregelingen, etc.

Risicohouding

De risicohouding is de mate waarin een pensioenfonds beleggingsrisico's wil nemen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren. Bij de bepaling van de risicohouding is het belangrijk hoe de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden tegen het nemen van risico's aankijken. Daarnaast wordt er rekening gehouden met de belangrijkste kenmerken van een pensioenfonds, zoals de leeftijdsopbouw van de deelnemers in het pensioenfonds, sterftcijfers en de ontwikkeling van de levensverwachting.

Staatsobligaties

Lening die wordt uitgegeven door de overheid van een land.

Sustainable Development Goals (SDG's)

De Sustainable Development Goals, in het Nederlands 'duurzaamheidsdoelen' genoemd, zijn zeventien doelen om van de wereld een betere plek te maken in 2030. De doelen zijn in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties en vormen een wereldwijd kompas voor uitdagingen als armoede, onderwijs en de klimaatcrisis. De 17 doelen hebben 169 onderliggende doelstellingen om de doelen te operationaliseren.

Sustainable Development Investments (SDI's)

Investerings in bedrijven die bijdragen aan de Sustainable Development Goals worden Sustainable Development Investments (SDI's) genoemd. Beleggingen die de SDG's bevorderen kunnen worden gedaan in verschillende beleggingscategorieën.

Transitiebestendigheid

De mate waarin bedrijven zodanig kunnen veranderen dat zij met de nieuwe energietechnieken aan de slag kunnen en klaar zijn voor de toekomst.

Uitsluiting

Uitsluiting betekent dat in bepaalde ondernemingen of landen niet wordt geïnvesteerd. Bijvoorbeeld het uitsluiten van beleggingen in ondernemingen die producten maken die de Nederlandse overheid als controversieel beschouwt zoals producenten van clusterbommen, landmijnen, biologische en chemische wapens. Ook kunnen landen worden uitgesloten, bijvoorbeeld omdat de Verenigde Naties sancties heeft opgelegd aan een land.

UNPRI / PRI

Principles for Responsible Investment van de United Nations (Verenigde Naties). Principes voor verantwoord beleggen die in samenspraak met de beleggingssector zijn ontwikkeld. Bij de PRI zijn zo'n 1900 institutionele beleggers wereldwijd aangesloten.

Vastgoed / onroerend goed

Investerings in bijvoorbeeld grond, woningen, kantoorpanden en winkels.

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen (ook wel maatschappelijk verantwoord beleggen, duurzaam beleggen of ethisch beleggen) is een vorm van investeren waarbij de geldverstrekker de gevolgen voor mens en milieu laat meewegen in zijn investeringsbeslissingen.

COLOFON

Het PMT verantwoord beleggen jaarverslag 2019 is een uitgave van het Pensioenfonds Metaal & Techniek (PMT).

CONTACT

Pensioenfonds Metaal & Techniek
Postbus 30025
2500 GA Den Haag

ONTWERP

Proforma visual identity, Rotterdam

REALISATIE

Bestuursbureau Pensioenfonds Metaal & Techniek

TEKST

Bestuursbureau Pensioenfonds Metaal & Techniek en MN, Den Haag

BEELDMATERIAAL

Shutterstock.com

PMT heeft zijn best gedaan alle fotografen van beeldmateriaal te vernoemen. Bij niet alle beelden is dit gelukt. Rechthebbenden kunnen zich bij PMT melden.

© 2020

Het PMT verantwoord beleggen jaarverslag 2019 is met de meeste zorgvuldigheid samengesteld en o.a. gebaseerd op het MN jaarverslag 2019. PMT zorgt voor een nauwgezette controle van de informatie die in het verantwoord beleggen jaarverslag wordt vermeld, zodat deze nauwkeurig en betrouwbaar is. Desondanks kan PMT niet garanderen dat de informatie in het jaarverslag te allen tijde correct en volledig is. PMT aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor eventuele onvolkomenheden, onjuistheden of op een later tijdstip aangebrachte wijzigingen. Evenmin aanvaardt PMT aansprakelijkheid voor schade die zou kunnen ontstaan als gevolg van gebruik van de vermelde informatie en gegevens.